PARTICIPATIE & OPENBARE VERLICHTING

EEN PRAKTISCHE HANDLEIDING

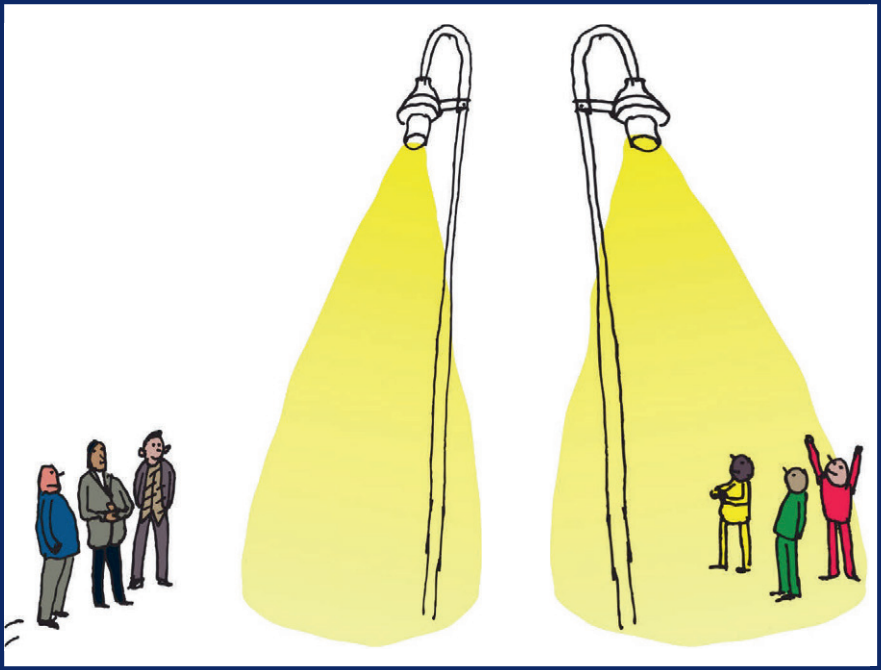

FSC

PARTICIPATIE & OPENBARE VERLICHTING

EEN PRAKTISCHE HANDLEIDING

deze publicatie is tot stand
gekomen in samenspraak met

OVLNL.NL
OPENBARE VERLICHTING NEDERLAND

INHOUDSOPGAVE

Deze handleiding 04

Leeswijzer 05

Begrippenlijst 06

Deel A – Basisinformatie participatie 08
Inhoud & intro 10
1. Waarom participatie 12
2. Doelgroepen 16
3. Vormen van participatie 20
4. Keuze van de vorm 22
5. Communicatiemiddelen 26
6. Bereik je doelgroep 30
7. Kader en verwachtingen 32
8. Afronding participatietraject 36
9. Ondersteuning 40
10. Tips 42

Deel B – Praktijkvoorbeelden OVL 44
Inhoud & intro 46

Visievorming/beleidsfase
1. Beleid licht in de openbare ruimte 48
2. Lichtvisie centrum en Waterfront 52

Uitvoering concreet project - straatverlichting
3. Dimmen en hoeveelheid licht woonerven 56
4. Nieuwe ledverlichting 60
5. Ombouw naar led 64
6. Led met telemanagement 68
7. Verlichting verwijderen 72

Uitvoering concreet project – overig licht
8. Smart city 76
9. Feestverlichting 80
10. Lichtkunstwerk 84
11. Aanlichting monumenten 88

Toetsing/monitoring
12. Schouw in de buurt 92
13. Reacties van participanten 96

Deel C – Aan de slag 98
Inhoud & intro 100
1. Afwegingskader participatie 102
2. Werkvormen 110
3. Vinklijst 112

Publicaties & links 114

Colofon 116

DEZE HANDLEIDING

Burgerparticipatie, doe-democratie, de burger bepaalt en burgerkracht. Deze termen zijn niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Inwoners en ondernemers zijn meer en meer zelf actief in de openbare ruimte. De ambities vanuit de overheid op dit vlak zijn groot – zeker bij bestuurders – en de publicaties zijn talrijk.

Maar wat als je concreet aan de slag gaat met participatie bij openbare verlichting? Het participatiebeleid van je eigen overheid vormt dan een belangrijk kader en is richtinggevend. Dat biedt echter vaak net niet voldoende houvast voor je eigen werkveld. Hetzelfde geldt voor alle algemene publicaties over participatie.

Deze handleiding vult de leemte: praktisch en speciaal gericht op het werkveld openbare verlichting. Primair voor beheerders, beleidsmakers en communicatiemedewerkers van overheden. Maar ook voor (externe) uitvoerders en inwoners.

Deze handleiding is gemaakt samen met diverse overheden (zie colofon) en richt zich specifiek op openbare verlichting. Het gaat dus niet over participatie bij (her)inrichting van de openbare ruimte in het algemeen, al denken we dat een deel van de informatie ook daarbij goed bruikbaar is.

Uitgangspunt is dat het bij participatie gaat om meerdere mensen en meer dan een privébelang. We richten ons bovendien op participatie in de bredere zin: niet alleen de betrokkenheid van individuele burgers en gebruikers van de openbare ruimte is belangrijk, maar ook die van diverse relevante belangenorganisaties. Overal waar in deze handleiding ‘burgers’ of ‘inwoners’ staat, kan het dus ook gaan om ondernemers, belangenverenigingen of andere belangrijke gesprekspartners.

LEESWIJZER

Deze handleiding bestaat uit drie delen.

Deel A – basisinformatie participatie
Dit is handig om te weten voordat je met het onderwerp aan de slag gaat. Het helpt je om vooraf een goede afweging en de juiste keuzes te maken en om te reageren op initiatieven vanuit de samenleving.

Deel B – praktijkvoorbeelden OVL
Beschrijvingen van twaalf, heel uiteenlopende, participatieprojecten. Inclusief praktische tips. Gebaseerd op ervaringen, opgedaan in de wereld van de openbare verlichting. Van je collega’s leer je tenslotte vaak het meest. Zij begrijpen het beste wat je tegenkomt in je werk.

Deel C – instrumenten & extra info
Participatie vraagt om maatwerk. Een kant-en-klaar doe-het-zelf-pakket is niet mogelijk. Maar in deel C helpen we je wel een beetje op weg. Met een afwegingskader (wel/geen participatie), uitleg over de methodiek Design Thinking en een vinklijst.

BEGRIPPENLIJST

Voor de lezers die minder bekend zijn met het vakgebied openbare verlichting volgt hier een korte uitleg van enkele veelgebruikte begrippen.

- *Armatuur*
  draagconstructie voor één of meerdere lichtbronnen
- *Installatieverantwoordelijkheid*
  eindverantwoordelijkheid voor een elektrische installatie, ingeval van openbare verlichting ligt deze verantwoordelijkheid vrijwel altijd bij de overheid
- *Lichtmast of lantaarnpaal*
  combinatie van mast en armatuur
- *Lumen*
  maat voor de totale hoeveelheid zichtbaar licht die een lichtbron in alle richtingen uitstraalt
- *Mast*
  lange paal om iets aan vast te maken, bijvoorbeeld een armatuur
- *Materiaalstandaard*
  beschrijving van materialen en producten die worden toegepast in de gemeente (bij voorbeeld typen masten, armaturen, etc.)
- *NPR ofwel NPR 13201-1*
  Nederlandse Praktijkrichtlijn voor de kwaliteitscriteria voor openbare verlichting, deze richtlijn helpt bij het maken van de keuze tussen wel of niet verlichten en geeft een aanwijzing voor de minimale lichtkwaliteit
- *Openbare verlichting, afgekort OVL*
  het geheel aan masten, armaturen, lampen, kabels en regelapparatuur om openbaar toegankelijk gebied te verlichten
- *Smart city*
  Een gebied waarin informatietechnologie en het ophalen en uitwisselen van allerlei data via digitale systemen wordt ingezet om het gebied te beheren en besturen
  (dit kan groot zijn, maar ook klein en praktisch bijvoorbeeld een afvalcontainer die een signaal verstuurt zodra hij bijna vol is)
- *Telemanagement*
  techniek waarmee verlichting op afstand ingesteld, geregeld en gemonitord kan worden
- *Verledden*
  het vervangen van verlichting door ledverlichting, men spreekt ook regelmatig van ‘grootschalige verledding’

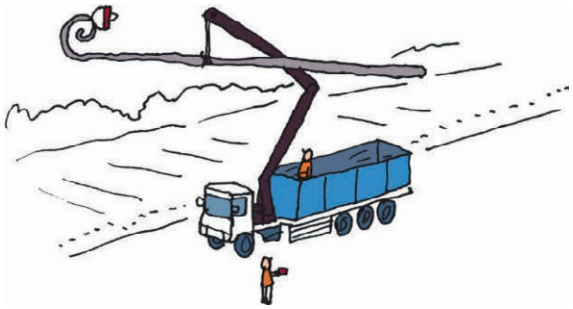

Deel A
Basisinformatie participatie

INHOUD DEEL A

1. Waarom participatie
   gebruikers, betrokkenheid, Omgevingswet
2. Doelgroepen
   indelingen, soorten belanghebbenden
3. Vormen van participatie
   vijf vormen, van informeren tot initiatief van derden
4. Keuze van de vorm
   bepalende factoren, initiatief en integraliteit
5. Communicatiemiddelen
   werkvormen, kennis overbrengen, verantwoordelijkheid
6. Bereik je doelgroep
   participatieparadoxen, tips, kwantiteit en kwaliteit
7. Kader en verwachtingen
   basisvragen, spelregels, duidelijk zijn
8. Afronding participatietraject
   vervolgacties, valkuilen, plan van aanpak
9. Ondersteuning
   intern en extern
10. Tips

INTRO

Welke afwegingen maak je als je kiest voor participatie?
Hoe geef je het traject vorm en inhoud?
Welke mogelijkheden zijn er en wat kun je beter juist niet doen?

Deze basisvragen staan centraal in de volgende hoofdstukken.
Ze bevatten algemene informatie over participatie, waar nodig toegespitst op het werkveld openbare verlichting.
Zo krijg je handvatten om concreet aan de slag te gaan.

Deel A is voor mensen die een participatietraject willen starten.
Twijfel je nog over de vraag of het wel of niet een goed idee is om in jouw geval te kiezen voor participatie? Ga dan eerst naar deel C. Dit bevat een afwegingskader dat jou ondersteunt bij het maken van deze keuze.

1. WAAROM PARTICIPATIE

De relatie tussen burger en overheid is aldoor in beweging. Dit is ook zichtbaar als het gaat om openbare verlichting. De mening van inwoners en gebruikers wordt steeds belangrijker.

Dit stelt beheerders, beleidsmakers, projectleiders en uitvoerders voor nieuwe uitdagingen en dilemma's. Wanneer en op welke manier betrek je inwoners en andere belanghebbenden bij je werk? En hoe reageer je op initiatieven vanuit burgers of ondernemers? Welke mogelijkheden zijn er? Hoe maak je er voor alle partijen een waardevol participatietraject van?

De gebruiker centraal

Participatie wordt steeds gangbaarder, ook in het werkveld openbare verlichting (OVL). Tegelijkertijd roept het nog regelmatig discussie en zelfs weerstand op. Sommige medewerkers OVL zien het als 'gedoe' of als iets wat veel tijd kost en weinig oplevert. Toch zijn er goede redenen om ermee aan de slag te gaan.

Bij openbare verlichting richten we ons al snel op armaturen, technieken, lichtberekeningen, beheerkosten en normen. Maar uiteindelijk heeft al dat werk maar één doel: zorgen dat de openbare ruimte veilig en prettig is voor de gebruikers. Het gaat uiteindelijk om de mensen. Die staan centraal, daar doe je het voor.

Burgerparticipatie helpt om (gezamenlijk!) goede keuzes te maken, afgestemd op de wensen en behoeften van de gebruikers. Ook vergroot het de betrokkenheid van mensen bij hun omgeving.

Licht en Donker Advies

WAAROM PARTICIPATIE
Instrumentele motieven
• draagvlak • kwaliteit van beleid en besluitvorming • effectiviteit • beter oplossen maatschappelijke vraagstukken
Democratische motieven
• betrokkenheid bij gemeente en omgeving vergroten • verkleinen kloof tussen burger en bestuur • meer invloed burgers

Bron: Gemeente Utrecht, presentatie IBU, 18 januari 2016

Omgevingswet

In de Omgevingswet speelt participatie een belangrijke rol. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) maakte daarom een Inspiratiegids Participatie Omgevingswet. Een citaat hieruit:

'Vroegtijdig samenwerken vergroot de kwaliteit van oplossingen en zorgt ervoor dat verschillende perspectieven, kennis en creativiteit op tafel komen. Zo kan participatie zorgen voor meer draagvlak, betere besluiten en tijdwinst. Participatie is maatwerk. Daarom schrijft de wet niet voor* hoe *participatie moet plaatsvinden.

Laat u inspireren en leer van anderen!'

Ook op de website www.aandeslagmetdeomgevingswet.nl staat veel informatie over participatie.

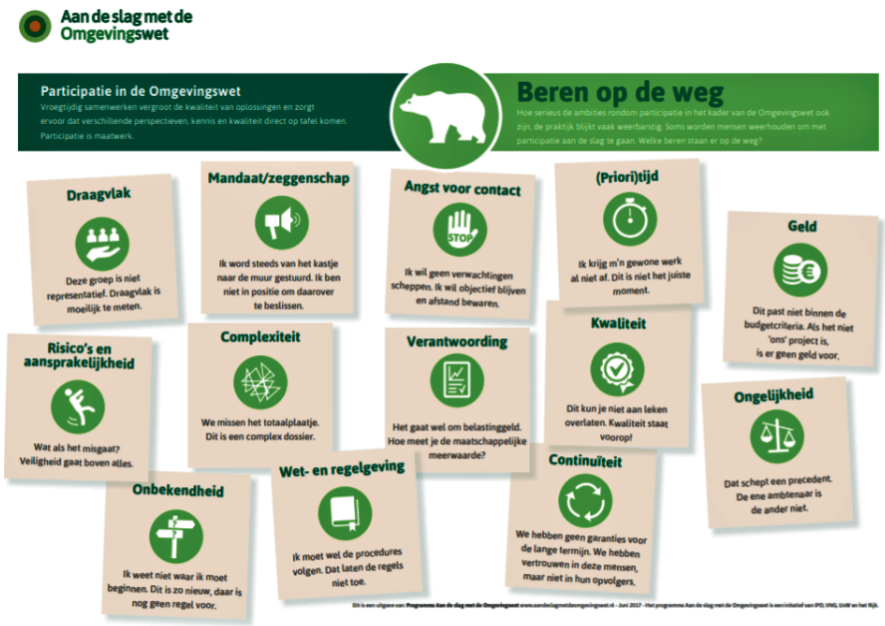

Op het moment dat je concreet aan de slag gaat met participatie bij openbare verlichting, gaat het echter om een ander abstractieniveau dan de Omgevingswet. En is (ook) andere informatie gewenst.

Weloverwogen start

Een goed participatietraject begint met een gedegen afweging vooraf. Vragen die daarbij centraal staan zijn:

- wat is je doelgroep?
- welke vormen(en) van participatie gebruik je?
- welke communicatiemiddelen passen daarbij?
- wat is het kader?
- welke collega's betrek je erbij?

Deze vragen zijn zo basaal dat ze nog vaak worden overgeslagen. Je start een traject en ergens onderweg ontdek je dat het niet soepel loopt. Bedenk: een goede afweging vooraf verkleint de kans op hindernissen onderweg.

Initiatief vanuit bewoners of ondernemers

Steeds vaker komt het initiatief tot participatie niet vanuit de overheid, maar vanuit inwoners, ondernemers of een andere partij. Zij benaderen de overheid met een verzoek of voorstel in relatie tot openbare verlichting. Of geven aan dat ze iets juist niét willen.

In dat geval beginnen betrokkenheid en participatie dus niet met een weloverwogen start vanuit de overheid, maar is het zaak om goed te reageren op een beweging van buitenaf. Ook dan zijn heldere communicatie en een duidelijk kader essentieel.

2. DOELGROEPEN

Dé burger bestaat niet. Vrijwel altijd gaat het om diverse groepen, waarvan de behoeften uiteen lopen. Ook belangenorganisaties en experts spelen een belangrijke rol.

Indelingen

Er zijn verschillende indelingen bedacht als het gaat om burgers. In het rapport Vertrouwen in burgers (Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid, 2012) onderscheidt men vier burgerschapsstijlen: Verantwoordelijken – Plichtsgetrouwen – Pragmatici – Structuurzoekers.

Opinieonderzoeksbureau TNS-NIPO onderscheidt Ruimdenkers, Zakelijken, Luxezoekers, Genieters, Behoudenden, Geëngageerden en Zorgzamen. Adviesbureau Citisens ontwikkelde acht 'betrokkenheids-profielen' (zie lijstje hiernaast).

Elke indeling is een vereenvoudiging van de werkelijkheid en heeft beperkingen. Wel kan een indeling behulpzaam zijn bij het opzetten van een strategie. Check daarom vooraf of de organisatie waar je werkt een bepaalde indeling gebruikt.

Of je nu wel of geen indeling gebruikt: realiseer je dat je te maken hebt met een diverse groep mensen. Dat is de essentie.

Diversiteit & achtergrond

Verdiep je, vóórdat je een participatietraject start, in je doelgroep. Aspecten die hierbij een rol kunnen spelen zijn:

- leeftijd
- opleidingsniveau
- samenstelling van de huishoudens

Stem je aanpak, de inzet van communicatiemiddelen en de toon af op de diversiteit van je doelgroep. Denk daarbij ook aan:

- etnische achtergrond
- laaggeletterden
- anderstaligen
- speciale doelgroepen (slechtzienden, ouderen, kinderen, enz.)

Informeer jezelf goed en weet over welke straat, wijk of gemeente je het hebt. Vraag collega's van diverse werkvelden wat zij weten en wat hun ervaringen zijn. Denk hierbij ook aan bijvoorbeeld een wijkregisseur. Misschien zijn er actuele ontwikkelingen of gevoeligheden van belang. Zoals een verkeersongeluk of misdrijf waarbij, terecht of onterecht, een relatie is gelegd met de openbare verlichting.

Kies voor diverse media om de verschillende groepen te bereiken. En werk hierbij nauw samen met de afdeling communicatie. Zij hebben ervaring en kunnen bovendien borgen dat je aanpak past binnen het algemene participatiebeleid van jouw organisatie.

Inwoners & weggebruikers

Je kunt, als het gaat om openbare verlichting, onderscheid maken tussen inwoners en weggebruikers. Dit bepaalt mede welke aanpak het beste werkt.

Bij ingrijpende wijzigingen in een bepaalde woonwijk zijn de inwoners de doelgroep. Je weet exact waar je doelgroep woont. Je kunt een brief op naam bij hen in de bus doen en een bijeenkomst organiseren in het buurthuis. Desgewenst kun je er ook voor kiezen om mensen aan huis te bezoeken.

Bij ingrijpende veranderingen op bijvoorbeeld een rondweg gaat het om weggebruikers. Deze wonen mogelijk niet eens in de gemeente.

Dit vraagt om een andere aanpak. Bijvoorbeeld informatie via een website of een online enquête, aangekondigd op borden naast de weg. Het is hierbij lastiger om te sturen op een grote respons.

Meer dan burgers

Het gaat niet alleen om individuele inwoners of weggebruikers. Ook ondernemers, belangenorganisaties en experts zijn belangrijke gesprekspartners en leveren vaak waardevolle input. Voordeel van deze partijen is dat ze vaak eenvoudiger te bereiken zijn dan individuele burgers.

In de tabel hiernaast staan mogelijke belanghebbenden en experts. Het onderwerp van het participatietraject bepaalt wat belangrijke gesprekspartners zijn. Dit kan per project verschillen.

MOGELIJKE GESPREKSPARTNERS OPENBARE VERLICHTING
Bestaande (overleg)structuren met burgers
• buurtraden/verenigingen • wijkraden/verenigingen • burgerpanel • stadsdeel- c.q. wijkafvaardiging
Belangengroepen
• fietsersbond • ouderenbond • natuur- en milieuverenigingen • historische vereniging • winkeliersvereniging • horecavereniging • bedrijvenvereniging/ondernemerskring • BIZ (bedrijven investeringszone) • woningcorporatie
Experts
• politie (wijkagent, verkeersadviseur) • brandweer en andere hulpdiensten • Veilig Verkeer Nederland (lokale afdeling) • landschapsbeheer • veiligheidscoördinator • gebiedsmakelaar

3. VORMEN VAN PARTICIPATIE

Er zijn verschillende vormen ofwel niveaus van participatie. Wat het beste past hangt af van het onderwerp, je doel en de doelgroep. Een combinatie van vormen is ook mogelijk.

Vijf basisvormen

De ‘participatieladder’ geeft vijf vormen van participatie weer, waarbij de invloed van de burgers bij elke trede groter wordt. Er zijn diverse ladders in omloop, elke gemeente maakt daarbij een eigen keuze.

In deze handleiding gebruiken we niet een specifieke participatieladder. In plaats daarvan benoemen we de vijf basisvormen – ofwel niveaus van participatie – die in vrijwel elke ladder terugkomen. Zie hiervoor het onderstaande schema.

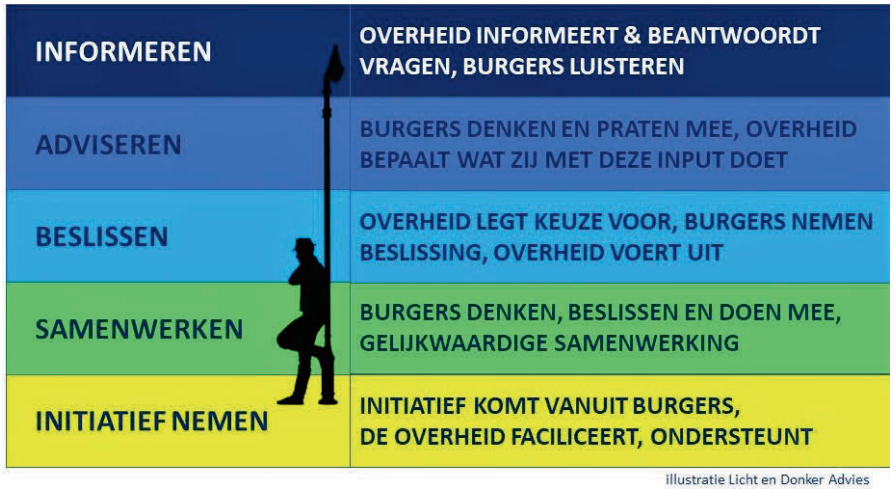

Illustratie Licht en Donker Advies

Toelichting en voorbeelden

Vaak komen er in een project meerdere vormen van participatie samen. Zo gaan adviseren en beslissen vrijwel altijd samen met informeren. Ook initiatief nemen en samenwerken liggen vaak in elkaars verlengde.

Hieronder geven we ter illustratie bij elke vorm praktijkvoorbeelden, specifiek voor het werkveld openbare verlichting (OVL). We beginnen met de vorm waarbij burgers de minste invloed hebben, te weten ‘informeren’.

Informeren	• In de krant verschijnt een artikel over het nieuwe beleid OVL dat door de Raad is vastgesteld. • Op een informatieavond vertelt de gemeente dat er nieuwe dimbare ledverlichting in de wijk komt.
Adviseren	• Bij een pilotproject wordt aan de weggebruikers gevraagd hoe de geplaatste verlichting bevalt. • Inwoners kunnen via een online enquête aangeven wat zij vinden van het concept beleidsplan OVL.
Beslissen	• Bewoners van een wijk mogen kiezen uit drie verschillende armaturen. • Bewoners beslissen samen met de gemeente waar in het buitengebied verlichting verwijderd wordt.
Samenwerken	• Bewoners maken samen met de gemeente een plan voor innovatieve verlichting in de wijk. • Stichting, kunstenaar en overheid realiseren samen mooie monumentenverlichting.
Initiatief nemen	• Bewoners willen een ander, duurder armatuur. Zij regelen financiering van de meerkosten. De gemeente zorgt dat inkoop, installatie, onderhoud en beheer goed geregeld zijn.

4. KEUZE VAN DE VORM

Welke vorm(en) van participatie kies je? Informeren, adviseren, beslissen of samenwerken? Of laat je het initiatief bij de burgers en kies je als overheid voor een faciliterende rol?

Bepalende factoren

Welke vorm het beste past verschilt per project en is onder andere afhankelijk van:

- *De visie van de organisatie*
  Wat zijn de ambities van jouw organisatie als het gaat om burger-participatie? Wordt er veel waarde gehecht aan betrokkenheid en samenwerking? Of is het informeren van burgers voldoende?

- *De ruimte voor inbreng*
  Is er ruimte voor nieuwe ideeën en inzichten? Kies dan voor adviseren, beslissen of samenwerken. Staan de keuzes al vast? Dan gaat het enkel om het informeren van burgers.

- *Tijd, geld en ondersteuning*
  Een artikeltje in de krant vraagt minder inzet dan een uitgebreid traject waarbij gezamenlijk beslissingen worden genomen. Welke vorm je kiest wordt mede bepaald door de beschikbare middelen.

- *Onderwerp, schaalgrootte en impact*
  Om welk aspect van openbare verlichting gaat het? En is het een groot of een klein project. Wat is de impact? Ook dit zijn belangrijke factoren. In de volgende paragraaf lees je hier meer over.

Fase & schaalgrootte

Bij openbare verlichting kun je vier fasen onderscheiden:

I. visievorming/beleidsfase/ planfase
II. uitvoering van een concreet project
III. gebruiks- en beheerfase
IV. toetsing/monitoring van een project of van beleid

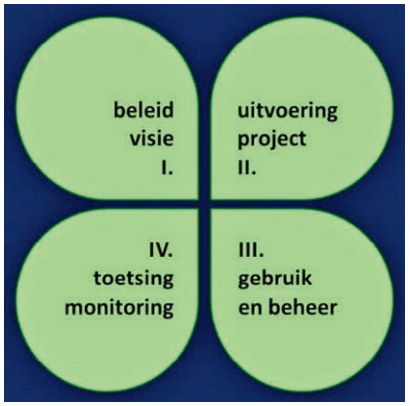

Bij elke fase spelen er andere vragen een rol en zijn er andere beslissingen aan de orde. In het onderstaande schema staat bij elke fase een concreet voorbeeld. We maken daarbij onderscheid tussen grootschalige en kleinschalige projecten.

FASEN	VOORBEELD GROOTSCHALIG	VOORBEELD KLEINSCHALIG
I. VISIE BELEID	• beleidsplan OVL voor de komende jaren • lichtvisie voor het centrumgebied	• visie OVL voor één bedrijventerrein • visie OVL voor één woonwijk
II. PROJECT UITVOERING	• grootschalig verledden in gemeente • licht weghalen in het buitengebied	• vervanging licht in enkele straten • bijzondere verlichting op één locatie
III. GEBRUIK BEHEER	• oproep aan alle inwoners om schade/ storingen te melden	• op fietspad kunnen gebruikers zelf het licht aan zetten
IV. TOETSING MONITORING	• vraag aan alle inwoners en ondernemers hoe OVL in de gemeente bevalt	• vraag aan bewoners van één straat hoe verlichting van pilot bevalt

Initiatief vanuit de samenleving

In de hiervoor genoemde voorbeelden is de overheid de partij die participatie initieert. Steeds vaker echter komt het initiatief vanuit de samenleving. Een groep inwoners of ondernemers meldt zich bij de overheid met een vraag of met een concreet voorstel.

Ook in dat geval is essentieel:

- een open houding
- niet denken in mitsen en maren, maar in mogelijkheden
- goede communicatie
- een duidelijk aanspreekpunt
- helderheid over het kader en de wederzijdse verwachtingen

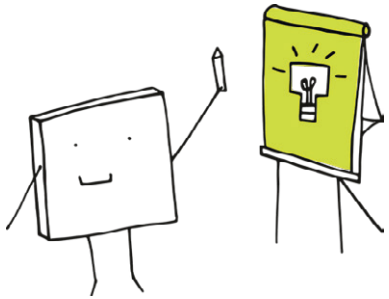

Steeds meer gemeenten hebben beleid of een visiedocument over burgerinitiatieven. Zo'n document geeft houvast als het gaat om deze eigentijdse vorm van participatie en betrokkenheid.

Interactieve verlichting

Nieuwe technieken bieden steeds meer mogelijkheden. Zo zijn er fietspaden waarbij het licht aangaat als er een fietser arriveert. Er is echter nog veel meer interactie mogelijk tussen licht en gebruiker. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het kiezen van lichtkleur en lichtsterkte.

De regie hiervoor ligt nu nog vrijwel altijd bij de overheid. Het is een uitdaging om de grenzen te gaan verkennen. In de planfase en in de gebruiksfase. Op welke creatieve en slimme manieren kan er meer interactie ontstaan en daardoor ook meer betrokkenheid?

Denk integraal

Integraal denken en doen wordt steeds belangrijker, zeker met de nieuwe Omgevingswet. Om welke vorm van participatie het ook gaat, stem af met je collega's. Denk niet alleen aan OVL en Communicatie, maar ook aan andere werkvelden zoals groen, landschap en stedenbouw. Wellicht spelen er op dezelfde locatie andere zaken die relevant zijn om mee te nemen in je traject. Of om er in ieder geval weet van te hebben.

Ontwikkelingen groter dan openbare verlichting

Burgers laten steeds meer van zich horen. Dit kan gaan over een werkveld gekoppeld aan OVL, zoals bij de 5G discussie. Terwijl marktpartijen zich focussen op technische mogelijkheden, ontstaat er in de samenleving onrust. Soms loopt dit zo hoog op dat OVL-projecten uitgesteld worden. Dit soort situaties zullen we in onze samenleving – waarin technologie steeds veelomvattender wordt en burgers mondig en kritisch zijn – vaker gaan meemaken.

Het is iets waar we als werkveld OVL nog weinig ervaring mee hebben. Hoe om te gaan met dit soort brede, maatschappelijke discussies? Wat wel duidelijk is, is dat ook juist in dit soort situaties participatie, burgerbetrokkenheid en integraal denken noodzakelijk zijn.

'Samenwerken is leuk!
Doe en vooral: durf fouten te maken.'

Homme Joustra, gemeente Het Hogeland

5. COMMUNICATIEMIDDELEN

Bij participatie kun je diverse werkvormen en communicatie-middelen inzetten. Het aantal mogelijkheden is oneindig. Regelmatig komen er nieuwe, creatieve vormen bij.

In de tabel hiernaast staan verschillende veelgebruikte werkvormen en communicatiemiddelen om burgers te betrekken bij het werkveld openbare verlichting. Ook staat vermeld bij welke basisvorm van participatie deze werkvorm goed te gebruiken is.

Het verschil tussen adviseren en beslissen zit niet zozeer in de werkvorm, maar in wat je doet met de input die je krijgt. In hoeverre telt de inbreng mee bij de te nemen beslissingen?

Maatwerk

Je kunt als overheid werken met een vaste methodiek als het gaat om burgerparticipatie. Bijvoorbeeld: je kiest altijd voor een bericht in de krant, een bericht op de website en een informatieavond.

Het is meestal effectiever om per project een palet aan vormen in te zetten, afgestemd op:

- de doelgroep & de diversiteit daarvan
- onderwerp/fase en schaalgrootte (zie hoofdstuk 4)
- beschikbare middelen, tijd en ondersteuning
- mate van maatschappelijke of politieke gevoeligheid
- complexiteit van het onderwerp
- participatievorm

Tip: maak een communicatieplan, gekoppeld aan je participatietraject

WERKVORM/COMMUNICATIEMIDDEL	GESCHIKT VOOR				
Bericht in plaatselijke krant					
Bericht op gemeentelijke website					
Bericht via sociale media					
Brief huis-aan-huis					
Informatiebijeenkomst					
Informatiekraam op de markt					
Inloopbijeenkomst					
Internetforum					
Discussie facebook					
Straatinterviews					
Burgerpanel, klankbordgroep					
Discussiebijeenkomst					
Enquête					
Gesprek via gebiedsmakelaar/wijkcoach					
Gesprek met wijkraad of dorpsraad					
Schouw met omwonenden					
Proefopstelling					
Op kaart aangeven welk licht weg mag					
1 op 1 gesprek					
Workshop					
Projectgroep					
Design Thinking *(zie uitleg in deel C)*					
Samenwerkingsovereenkomst					
Burgers beslissen zelf over hun OVL					

LEGENDA:

Informeren
Adviseren
Beslissen
Samenwerken
Initiatief vanuit derden

Kennis overbrengen

Essentieel voor élk participatietraject, in welke vorm dan ook, is het goed informeren van je doelgroep(en). Geef mensen voldoende kennis en achtergrondinformatie, zodat ze inzicht krijgen en actief kunnen meedenken. Neem hier de tijd voor en bereid het goed voor.
Leef je in in de vragen, ideeën en belevingswereld van je publiek.

Zorg dat de informatie toegankelijk is én interessant voor de betrokkenen. Verzand niet in technische details. Richt je op de beleving. Houd je verhaal helder en gebruik veel beeldmateriaal. Of ga met betrokkenen 's avonds de straat op om ter plekke te kijken, dingen uit te leggen en de reacties te horen.

Beeldend en interactief

Nieuwe technieken bieden nieuwe mogelijkheden. Op het gebied van openbare verlichting, maar ook als het gaat om communicatie. Een voorbeeld hiervan is het bekijken van een lichtontwerp met een 3D-bril. Zo kunnen burgers en andere belanghebbenden de openbare ruimte ervaren met nieuwe openbare verlichting en is er soms zelfs interactie mogelijk.

Dergelijke technieken ontwikkelen zich snel en kunnen veel toegevoegde waarde hebben. Ze maken ruimte en licht beleefbaar en zijn aantrekkelijk voor jong tot oud. Ze sluiten goed aan bij deze tijd van interactie, participatie, betrokkenheid en beleving.

Aandachtspunt daarbij is dat de realiteit, ook met de meest geavanceerde technieken, onmogelijk 100% is na te bootsen. Daarvoor zijn er te veel variabelen. Verwachtingsmanagement en kijken op de locatie zelf blijven dus van belang.

Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid

De veiligheid van de openbare ruimte is een primaire taak van de overheid. Ook als het gaat om een particulier initiatief – bijvoorbeeld het ophangen van feestverlichting of het aanlichten van een kunstwerk – heeft de overheid een verantwoordelijkheid.

Dit geldt zeker als het gaat om openbare verlichting. De overheid zal hierbij vrijwel altijd de eindverantwoordelijkheid houden. Er verandert dan niets wat betreft de aansprakelijkheid.

Alleen bij vergaande vormen van participatie, waarbij burgers zelf verantwoordelijk worden voor openbare verlichting, speelt de aansprakelijkheid een rol. Meer informatie over dit thema lees je onder andere in de publicatie 'Regel die burgerinitiatieven' (zie literatuurlijst).

'Mensen goed informeren,
daar voorkom je zoveel problemen mee.'

Henk Nijkamp, gemeente Dalfsen

6. BEREIK JE DOELGROEP

Je hebt je verdiept in je doelgroep en bepaald welke vorm(en) van participatie je gaat inzetten. Nu sta je voor een flinke uitdaging: het bereiken van je doelgroep.

Participatie-paradoxen

Een paradox bij participatie is dat in het begin van het proces, als men de meeste invloed kan uitoefenen, de belangstelling van inwoners vaak gering is. Later in het proces, als het meer concreet en actueel is, worden inwoners vaak actiever en meer betrokken. In dit stadium is er echter meestal nog maar weinig ruimte voor invloed.

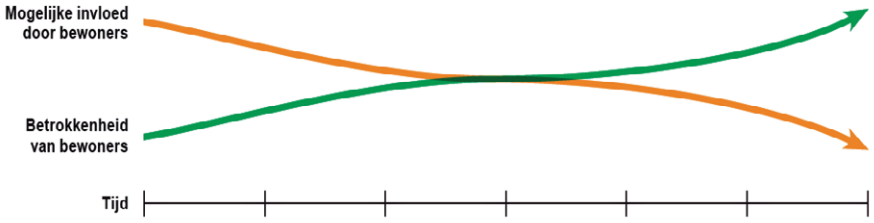

Bron: Toolkit participatie bij fysieke projecten, gemeente Rotterdam, 2010

Een tweede paradox is dat participatie de ongelijkheid kan vergroten. Het risico bestaat dat een participatietraject een deel van de samenleving aanspreekt (hoogopgeleid, welgesteld), waardoor deze groep meer mogelijkheden krijgt en de ongelijkheid groeit.

Maximale inzet

Deze twee paradoxen maken het extra belangrijk om:

- tijdig inwoners te betrekken en te motiveren
- je vooraf goed te verdiepen in de doelgroep
- zorgvuldig na te denken over de werkvormen en communicatievormen die ingezet worden
- te kiezen voor toegankelijk taalgebruik
- contact te hebben met belangrijke organisaties/belanghebbenden

Een voorbeeld is het IRIS-project in Utrecht (hoofdstuk 8 in deel B) in Kanaleneiland. Mail en brieven werkten niet in deze wijk. Daarom is in dit specifieke geval gekozen voor het benaderen van mensen via onder andere het buurtcentrum en de eigenaar van de moskee.

Kwaliteit & kwantiteit

Hoeveel mensen moet je bereiken om een participatietraject geslaagd te mogen noemen? Wat doe je met de zwijgende meerderheid? Hoe ver moet je gaan om iedereen te bereiken?

De ervaring leert dat het meestal moeite kost om inwoners te betrekken bij een participatietraject. De tips in de voorgaande paragraaf helpen, maar geven geen garantie voor een hoge opkomst.

Uiteindelijk gaat het ook niet om kwantiteit, maar vooral om kwaliteit. Dat je de juiste mensen aan tafel krijgt, mensen die betrokken zijn.
De essentie is niet dat iedereen participeert, maar dat iedereen de kans krijgt om te participeren.

7. KADER EN VERWACHTINGEN

Wat wil jouw organisatie bereiken met het participatietraject? En wat mogen de deelnemers verwachten? Bepaal vooraf de kaders. En check gedurende het traject of de koers nog klopt.

Kader

Voordat het participatietraject start dient het kader helder te zijn. Interne afstemming is daarbij belangrijk, zodat er geen misverstanden ontstaan en de communicatie naar buiten toe eenduidig is. Om het kader helder te krijgen, kun je voor jezelf een aantal vragen beantwoorden.

Basisvragen Kader

1. Wat is het onderwerp van je participatietraject, waar gaat het precies over?
2. Welke zaken staan al vast, welke keuzes zijn al gemaakt?
3. Wat staat nog niet helemaal vast, waar is nog ruimte voor aanpassing en nieuwe inzichten?
4. Welke participatievorm(en) kies je, wat is de rolverdeling?
5. Wat moet in ieder geval helder zijn in je communicatie?

Van daaruit kan vervolgens een plan van aanpak worden gemaakt:

- welke communicatiemiddelen passen hier het beste bij
- welke ondersteuning is er nodig
- wat is een reële planning

Duidelijkheid, welke vorm je ook kiest

De vijf hoofdvormen (informeren tot en met initiatief door derden) zeggen iets over de rolverdeling tussen overheid en burgers. Is deze laatste slechts toehoorder, mag hij/zij advies geven, telt zijn/haar stem mee bij een te nemen besluit? Of gaat het om een gelijkwaardige samenwerking dan wel coproductie?

Welke vorm(en) je ook kies, de spelregels dienen vooraf helder te zijn. Hieronder enkele vragen om vooraf te beantwoorden. Informeren en adviseren zijn daarbij samengevoegd, omdat dit vaak in elkaar overloopt. Hetzelfde geldt voor samenwerken en initiatief nemen.

Informeren **Adviseren**	• gaat het enkel om informeren, of is er ook ruimte voor inbreng? • bij wie kunnen burgers terecht met hun vragen, zorgen en ideeën? • wat gebeurt er met hun inbreng? • op welke manier(en) vindt er een terugkoppeling plaats? • hoe verloopt het traject, wat is de planning?
Beslissen	• wat als de stemmen staken? is de stem van de gemeente dan doorslaggevend of geldt er een andere spelregel? • wat als er weinig deelnemers zijn? beslist dan deze kleine groep of beslist in dat geval de gemeente? een andere mogelijkheid is om vooraf te bepalen wat het minimum aantal reacties dient te zijn wil de inbreng meegeteld worden.
Samenwerken **Initiatief nemen**	• wat is de taakverdeling? • wie is waarvoor verantwoordelijk? • wie betaalt welke kosten? • welke regels en richtlijnen bepalen mede het kader?

Verwachtingen van de burgers

Je mening kunnen geven als burger betekent niet dat er gedaan wordt wat jij wilt. Zelfs niet als dat standpunt door een grote groep andere burgers of belanghebbenden gedeeld wordt. Verwachtingsmanagement is dan ook essentieel bij elk participatietraject. Wees van het begin af aan duidelijk over wat er met de inbreng gedaan wordt. En over waar ruimte is voor inbreng en waar niet. Geef geen vage, ontwijkende antwoorden. Dat draagt niet bij aan het wederzijds vertrouwen.

Wees vooral ook helder over wat de deelnemers van *jou* mogen verwachten. Bijvoorbeeld:

- dat je luistert naar wat er gezegd wordt
- dat je open staat voor suggesties en deze serieus neemt
- dat je terugkoppelt wat er met de input gebeurt

Zorg dat duidelijk is wie de contactpersoon is. En natuurlijk ook dat deze persoon goed te bereiken is.

Verwacht het onverwachte

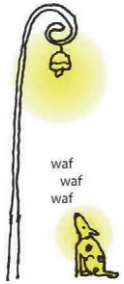

Hoe goed je alles ook voorbereidt en doordenkt, er kan altijd iets gebeuren wat je niet verwacht. Een felle discussie over iets wat er volgens jou niks mee te maken heeft, maar er toch bij betrokken wordt. Emoties die plots opvlammen over een gevoelig punt. Of een dringende wens of een afwijkend idee dat ineens naar voren wordt gebracht.

De context waarin dit gebeurt, bepaalt mede je reactie. Is het een mailtje, een schouw met een kleine groep of een informatieavond met honderd aanwezigen? In alle gevallen geldt echter: luister, ga niet in de aanval, leg jouw kant van het verhaal uit en stel eventueel een apart gesprek voor om dieper op het onderwerp in te gaan.

Zeg niet automatisch ‘nee’ als een idee buiten je eigen denkkader valt. Soms is het mogelijk om er wél iets mee te doen. Een goed voorbeeld hierbij is de situatie waarin bewoners aangeven een ander, duurder armatuur te willen dan hetgeen de gemeente voorstelt. Diverse gemeenten gingen hier serieus op in, daarbij als voorwaarde stellend dat de inwoners zelf de meerkosten voor hun rekening namen. Op meerdere locaties is hierdoor – naar ieders tevredenheid – andere verlichting geplaatst dan de gemeenten aanvankelijk hadden voorgesteld.

Tegelijkertijd is het belangrijk om niet de indruk te wekken dat alles mogelijk is. Als iets niet kan, wees daar dan duidelijk in. Dit voorkomt dat mensen verwachtingen krijgen en uiteindelijk teleurgesteld worden.

8. Afronding participatietraject

De inspraakavond, interactieve workshop, schouw – of welke werkvorm er ook gekozen is – is achter de rug. En dan? Hoe zorg je dat je het gewonnen draagvlak niet verspeeld?

Voor deel B van deze Handleiding is aan verschillende betrokkenen gevraagd hoe zij het participatietraject hebben ervaren. Dat leverde zeer waardevolle informatie op. Dit hoofdstuk is gebaseerd op hun inbreng.

Tijd in gemeenteland

Het participatietraject is achter de rug. Er ligt een visie, een goed idee of een ander eindresultaat. En dan? Dan gaat het de gemeentelijke molen in. Die molen maalt niet altijd snel. Het is goed mogelijk dat het vervolgens nog vele maanden, of zelfs jaren, duurt voordat de daadwerkelijke uitvoering start.

Vanuit de gemeentelijke organisatie is dit niet vreemd of uitzonderlijk. Maar voor inwoners, ondernemers en andere betrokkenen bij het participatietraject is het volstrekt onbegrijpelijk waarom het zo lang moet duren. Zeker als er tussentijds geen communicatie plaatsvindt.

Het zorgvuldig opgebouwde vertrouwen en draagvlak kan hierdoor teniet worden gedaan. Participanten raken teleurgesteld in de overheid. En dat is juist níet wat je wilde bereiken.

'Dat geeft de burger geen moed. Deze wordt weer bevestigd in het idee dat het bij de gemeente jaren duurt voordat er echt iets gebeurt.

Ik hoor dat vaak terug van mensen die betrokken zijn bij het wel en wee van de gemeente, maar om die reden geen zin hebben om aan dit soort projecten mee te doen of daarin mee te denken.'

opmerking van een inwoner die betrokken was bij een participatietraject OVL

Intern proces bij de gemeente

Vaak volgt na het participatietraject nog een intern gemeentelijk traject. Collega's kijken mee en hebben wat aanpassingen, een andere afdeling vindt het toch niet zo'n goed plan, gemeenteraad of college willen het net iets anders of misschien zelfs helemaal niet. De nieuwe mensen die er naar kijken hebben het participatietraject gemist en hebben geen band met de betrokken inwoners, ondernemers en organisaties.

Kortom: na het open participatietraject gaat het resultaat terug naar de 'gesloten' gemeentestructuur. Daarbinnen vinden aanpassingen plaats, in een proces dat voor buitenstaanders niet transparant is. Het eindresultaat is niet altijd herkenbaar meer voor de participanten.

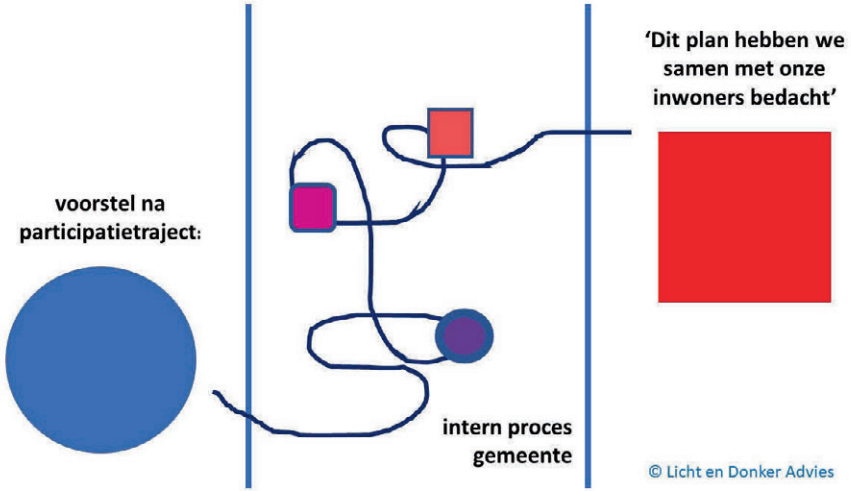

Dergelijke aanpassingen gedurende het interne proces, zonder transparantie hierover naar de participanten, kunnen ertoe leiden dat het vertrouwen en het draagvlak juist afnemen in plaats van toenemen.

Communicatie & plan van aanpak

De essentie bij participatie is communicatie. Tijdens het traject zelf. Om iedereen te informeren, kaders helder te stellen, te luisteren naar wensen en ideeën, te overleggen en afspraken te maken. Maar ook communicatie ná het traject. Om mensen op de hoogte en betrokken te houden. Zodat het vertrouwen niet verspeeld wordt.

Het is raadzaam om hier bij de start van het participatietraject al over na te denken en dit aspect duidelijk op de nemen in het plan van aanpak of stappenplan:

- Hoe informeer je de betrokkenen in de periode nadat de werkvormen zijn ingezet tot en met het moment van daadwerkelijk realisatie (van een plan) of vaststelling (van bijvoorbeeld beleid)? Hoe houd je ze betrokken, ook als het om een langere periode gaat?
- Wie zorgt ervoor dat dit daadwerkelijk gebeurt?

9. ONDERSTEUNING

Een participatietraject kost tijd. Bovendien vereist het specifieke vaardigheden. Interne ondersteuning is daarom aan te bevelen. Externe ondersteuning is het overwegen waard.

Draagvlak binnen de eigen organisatie is noodzakelijk als het gaat om participatie. Steun van collega's, je leidinggevende en bestuurders. Ook de afdeling Communicatie speelt vaak een rol. Deze heeft ervaring met het schrijven van teksten, weet hoe ze deze kan verspreiden via diverse media en kan adviseren bij het opzetten van een participatietraject.

Externe ondersteuning

Of externe ondersteuning gewenst is, hangt af van verschillende factoren:

- *Soort participatietraject*
  Is het een beperkt of uitgebreid traject, extensief of intensief? Bij discussiebijeenkomsten en een uitgebreide enquête is externe ondersteuning sneller gewenst dan wanneer het om een beperkt, extensief traject gaat. Ook bij een maatschappelijk gevoelig onderwerp kiest men sneller voor externe ondersteuning.

- *Tijd & geld*
  Is er tijd om alle werkzaamheden zelf uit te voeren? En – als dit niet het geval is – is er dan budget om externe ondersteuning in te huren?

- *Expertise*
  Een belangrijke factor bij het maken van de afweging is expertise. Is die voldoende in huis om zelf het participatietraject te begeleiden? En om de brug te slaan tussen de burgers en de overheid?

Bij expertise gaat het om kennis én om ervaring, onder andere met het:

- opzetten van een participatie-traject met stappenplan en communicatieplan
- begeleiden van het traject
- leiden van discussies
- geven van een presentatie voor een groep
- opzetten van een enquête en analyseren van de resultaten

Het voordeel van de buitenstaander

Er is nog een ander argument voor het inhuren van externe begeleiding. Namelijk: het kunnen aannemen van een andere rol. Een buitenstaander schiet minder snel in de verdediging omdat kritiek, bijvoorbeeld op hoe zaken werken in de gemeente, hem of haar niet persoonlijk raakt.

Als ambtenaar word je bovendien sneller aangesproken over allerlei andere zaken die er óók spelen in de gemeente. Je wordt gezien als vertegenwoordiger van de gemeente, ook voor allerlei andere ongenoegens. Een externe begeleider heeft hier veel minder last van.

Niet uitbesteden

Het inhuren van ondersteuning is iets anders dan het uitbesteden van het participatietraject. Dat laatste is niet aan te bevelen en past ook niet bij de participatiegedachte.

Je kunt wel specifieke onderdelen uitbesteden, maar de kern van participatie is juist het contact tussen de overheid en haar inwoners.

10. TIPS

Verdiep je in (de diversiteit van) je doelgroep

Bepaal vooraf de kaders en communiceer deze heel helder

Kies meerdere communicatiemiddelen, afgestemd op doel en doelgroep

Besteed tijd aan kennisdeling en het geven van achtergrond-informatie

Wees nieuwsgierig naar wat mensen te vertellen hebben

Zorg voor goede terugkoppeling en een duidelijk aanspreekpunt

Regel goede ondersteuning (intern/extern)

Check bij collega's of zij met dezelfde doelgroep bezig zijn

Zeg niet meteen nee tegen een onverwacht idee

Deel B
Praktijkvoorbeelden openbare verlichting

INHOUD DEEL B

Visievorming/beleidsfase

1. Beleid licht in de openbare ruimte (gemeente Dalfsen)
2. Lichtvisie centrum en Waterfront (gemeente Dalfsen)

Uitvoering concreet project – straatverlichting

3. Dimmen en hoeveelheid licht woonerven (gemeente Dronten)
4. Nieuwe ledverlichting (gemeente Bloemendaal)
5. Ombouw naar led (gemeente Zwolle)
6. Led met telemanagement (gemeente Goeree-Overflakkee)
7. Verlichting verwijderen (gemeente Dronten)

Uitvoering concreet project – overig licht

8. Smart city (gemeente Utrecht)
9. Feestverlichting (gemeente Halderberge)
10. Lichtkunstwerk (gemeente Amsterdam)
11. Aanlichting monumenten (gemeente Goeree-Overflakkee)

Toetsing/monitoring

12. Schouw in de buurt (gemeente Utrecht)

Reacties

13. Reacties van participanten

INTRO

Van je vakgenoten leer je vaak het meest. Zij begrijpen het beste wat je tegenkomt in je werk. Door hen opgedane kennis en ervaring is daarom extra waardevol.

Dit deel van de handleiding is gevuld met praktijkvoorbeelden.
Openbare verlichting & participatie staan daarbij centraal.
We hebben gekozen voor een kleurrijk palet wat betreft:

- participatievormen
- onderwerpen
- gebruikte communicatiemiddelen en werkvormen
- kleine, middelgrote en grote gemeenten

De projectbeschrijvingen zijn samen met de gemeenten opgesteld.
De genoemde tips en verbeterpunten zijn van hen afkomstig.

Daarnaast zijn er diverse participanten benaderd. Hun waardevolle reacties en tips zijn verwerkt in hoofdstuk 8 van deel A en in het laatste hoofdstuk van dit deel B.

1. BELEID LICHT OPENBARE RUIMTE

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren

GEMEENTE	**DALFSEN**
Inwoners	Circa 30.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen de 5.000 en 10.000 lichtpunten
Project	Nieuw beleid licht in de openbare ruimte
Belangrijkste werkvormen	• Gesprek met maatschappelijke partners • Online enquête onder brede doelgroep • Beeldend beleidsplan (online)
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Bewoners • Bedrijven • Diverse organisaties (lokale afdelingen van Landbouworganisatie, Veilig Verkeer Nederland, gehandicaptenplatform, duurzaamheidsgroeperingen, plaatselijke belangen, ondernemersverenigingen, etc.)
Beslissingen	Een brede doelgroep is betrokken bij het maken en vaststellen van het nieuwe beleid Licht in de openbare ruimte. Er zijn geen concrete besluiten voorgelegd.
Begeleiding	Extern bureau
Jaar	2016-2017

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Dalfsen vindt het belangrijk dat vanuit de samenleving meegedacht wordt over het beleid. Vastgesteld beleid heeft immers impact op de leefomgeving van de bewoners. De gemeente heeft daarom voor het actualiseren van het Beleidsplan Licht in de Openbare Ruimte de samenleving benaderd om de beleving van verlichting en de behoeften te peilen.

Gekozen is voor een:
1. Beleidsplan in beeldende, online vorm, met begrijpelijk taalgebruik en veel foto's die gemaakt zijn in de gemeente zelf.
2. Gespreksavond met de maatschappelijke partners van de gemeente.
3. Opiniepeiling bij bewoners, bedrijven en anderen via een online enquête.

Aan de opiniepeiling deden 242 mensen mee. Er was een goede spreiding: de respondenten kwamen uit diverse kernen, binnen en buiten de bebouwde kom. Uit de peiling bleek dat een groot deel van de respondenten achter de voorgenomen verlichtingskeuzes staat.

Het traject heeft, naast draagvlak voor het nieuwe beleid, ook belangrijke informatie opgeleverd. Door deelnemers zijn diverse concrete knel- en verbeterpunten naar voren gebracht op het gebied van openbare verlichting in de gemeente.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- Een brede groep is bereikt door de online enquête, in combinatie met de goed bezochte gespreksavond.
- In de enquête gaven veel mensen aan de communicatie en informatie vanuit de gemeente en de gekozen vorm (beeldend beleidsplan) te waarderen.

WAT KAN ER BETER

Terugkoppeling op de enquête kon individueler. Nu is er een algemene terugkoppeling verstrekt en niet ingezoomd op de individuele opmerkingen.

TIPS

- Denk goed na wie de stakeholders zijn.
- Laat deze ook de achterban die zij vertegenwoordigen raadplegen en oproepen hun mening te geven.
- Het beeldend beleidsplan is toegankelijk voor iedereen die beschikt over een internetaansluiting. Met hyperlinks wordt navigatie naar aanvullende informatie bevorderd.
- Zorg – voor de mensen die geen internet hebben – voor een papieren versie, zowel van het conceptbeleid als de enquête.
- Denk bij het inwinnen van informatie ook aan een terugkoppeling van hetgeen er met de informatie gedaan wordt.

Bron foto's hieronder: Beeldend beleidsplan Dalfsen, (Janneke Boumans Fotografie)

2. LICHTVISIE CENTRUM

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen
Samenwerken

GEMEENTE	DALFSEN
Inwoners	Circa 30.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen de 5.000 en 10.000 lichtpunten
Project	Lichtvisie centrum en Waterfront Dalfsen
Belangrijkste werkvormen	• Projectgroep • Bezichtiging
Belangrijkste betrokkenen (extern)	Grote kring belanghebbenden onder andere: • Bewoners • Winkeliersvereniging • Werkgroep Typisch Dalfsen • Plaatselijk Belang • Historische kring • Platform gehandicapten • Kerkbesturen
Beslissingen	De belanghebbenden maakten samen met de gemeente de keuzes voor de lichtvisie.
Begeleiding	Gemeente Dalfsen
Jaar	2014-2015

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Voor het centrum van Dalfsen en het gebied Waterfront moest er een nieuwe lichtvisie komen. Doelstellingen vanuit de gemeente waren daarbij:

- het creëren van herkenbaarheid, thuis voelen
- afstemming tussen de deelgebieden
- energiebesparing
- reductie van lichtvervuiling

De gemeente wilde een lichtvisie die voorziet in de behoefte van de verschillende gebruikers en brede steun heeft van ondernemers, bewoners en andere gebruikers. Zij koos daarom voor een participatietraject.

De volgende stappen zijn doorlopen:

- Er is een projectgroep gevormd met daarin vertegenwoordigers van de belanghebbenden.
- Diverse lichtarchitecten maakten verschillende lichtplannen.
- De projectgroep verdiepte zich actief in deze lichtplannen.
- Er zijn diverse locaties bezichtigd, waarvan de inrichting leek op de gemaakte lichtplannen.
- In de projectgroep zijn vervolgens de keuzes gemaakt voor de nieuwe lichtvisie.
- De projectgroep is ook betrokken bij de verdere uitwerking van de lichtvisie.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- Er was een goede afstemming in de projectgroep.
- Alle partijen die, op welke wijze dan ook, belangen hebben in het betreffende gebied zijn betrokken bij de totstandkoming van de nieuwe lichtvisie.
- Het resultaat is een breed gedragen lichtvisie.

TIPS

- Begin vroegtijdig, want zo'n soort proces vraagt veel tijd.
- Bepaal vooraf wat het kader/de reikwijdte is.
- Betrek je wethouder erbij.
- Betrek je vakinhoudelijke collega's erbij.
- Ga kijken op locatie zelf. Dat zegt meer dan een getekend lichtplan.

Bron afbeeldingen hieronder: Lichtvisie Dalfsen (ontwerpbureau ipv Delft)

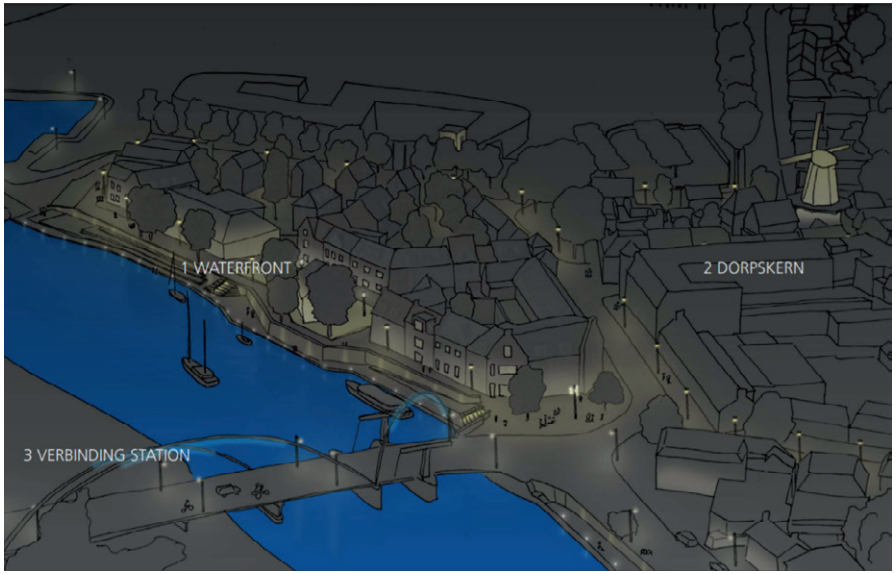

PROFIEL ontwerp

3. DIMMEN EN WOONERVEN

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen

GEMEENTE	DRONTEN
Inwoners	Circa 40.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen de 5.000 en 10.000 lichtpunten
Project	Bewust verlichten Bremerpark: dimmen en de hoeveelheid licht op woonerven
Belangrijkste werkvormen	• Overleg met Dorpsbelangen • Overleg met bewoners • Online enquête
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Dorpsbelangen • Bewoners
Beslissingen	De bewoners hadden grote invloed op de keuze van het dimregime.
Begeleiding	Gemeente Dronten: • beleidsadviseur OVL • communicatiemedewerker
Jaar	2017

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

De buurt Bremerpark was toe aan vervanging van de armaturen voor openbare verlichting. Dit werd gekoppeld aan de overgang naar led. In samenwerking met Dorpsbelangen en de bewoners wilde de gemeente Dronten bewust verlichten. Wat daarbij vaststond was dat er geen lichtpunten bijgeplaatst zouden worden en dat de gemeente de armaturen zou kiezen.

De gemeente wilde graag antwoord op de volgende vragen:

- Moet alle verlichting 100% blijven branden, kan alles uit of kan er gedimd worden?
- Hoe zit het met de verlichting op woonerven?
- Welke verlichting is storend?

Er is intensief overlegd met Dorpsbelangen en gesproken met bewoners. Hieruit volgde dat de gemeente de verlichting mocht dimmen. Sommige reclameverlichting werd als storend ervaren. Hierover is de gemeente in gesprek gegaan met de bedrijven.

Dorpsbelangen was in het hele traject spreekbuis naar de bewoners. Ook konden bewoners een online enquête invullen om terugkoppeling te geven over de nieuwe verlichting.

Uiteindelijk zijn de volgende keuzes gemaakt:

- Alle armaturen starten op 100% van het lichtniveau. Om 22.00 uur wordt terug gedimd naar 70% en om 24.00 uur naar 50%. ’s Ochtends om 6.30 uur wordt het lichtniveau weer verhoogd naar 70%.
- Op woonerven kan de hoeveel licht die uit het armatuur komt met 33% worden teruggebracht, van 1800 naar 1200 lumen.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- Dorpsbelangen en de bewoners zijn erg tevreden over hoe ze bij het project betrokken zijn.
- Uiteindelijk werd de lichtbeleving in het totale gebied als perfect ervaren.
- Het inspraaktraject en de uitgevoerde proeven op de woonerven leverden de gemeente belangrijke informatie op en meer inzicht in de wensen en behoeften van bewoners wat betreft openbare verlichting.

TIPS

- Betrek de bewonersgroep bij het traject.
- Betrek de beleidsadviseur bij het traject.
- Betrek de communicatiemedewerker bij het traject.
- Bereid keuzes voor en zorg dat je deze kunt uitleggen.
- Geef duidelijk aan wat de kaders zijn en welke beslissingen vooraf al vast staan.
- Kies voor materiaalstandaard (zie begrippenlijst voorin boekje).
- Zorg dat je aanspreekbaar blijft voor mogelijke problemen.

Foto: verlichting Joggerspad in Bremerpark, vóór de ombouw naar led en niet gedimd (foto aangeleverd door de gemeente)

4. NIEUWE LEDVERLICHTING

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen

GEMEENTE	**BLOEMENDAAL**
Inwoners	Circa 25.000 inwoners
Lichtpunten	Minder dan 5.000 lichtpunten
Project	Led-vervanging Aerdenhout-noord: armaturenkeuze en belevingsonderzoek
Belangrijkste werkvormen	• Inloopbijeenkomst • Proefopstellingen • Enquête online • Enquête huis-aan-huis
Belangrijkste Betrokkenen (extern)	• Bewoners van de wijk Aerdenhout-noord
Beslissingen	De bewoners konden kiezen tussen 2 x 3 armaturen, er is een voorselectie gemaakt door de gemeente.
Begeleiding	• Gemeente Bloemendaal • Extern ingenieursbureau
Jaar	2016-2017

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

De gemeente Bloemendaal ging conventionele verlichting in een wijk vervangen door dimbare ledverlichting. Het ging daarbij om 1-op-1 vervanging van 500 armaturen in woonstraten en 60 op de doorgaande route. De lichtmasten bleven gehandhaafd.

Om maximaal draagvlak te krijgen voor de keuze van de armaturen startte de gemeente een participatietraject. Dit past bij het beleid van Bloemendaal: uitgangspunt is dat bewoners binnen de beleidsregels en wettelijke normen zoveel mogelijk invloed mogen uitoefenen op de inrichting van de openbare ruimte.

Omdat er veel verschillende armaturen op de markt zijn, maakte de gemeente een voorselectie op basis van functionele eisen. Er kwamen twee proefopstellingen, met elk drie verschillende armaturen. Uiteindelijk leverde de reacties van de bewoners geen duidelijke voorkeur op en maakte de gemeente zelf de keuze op basis van de prestaties van het armatuur.

Behalve het actief betrekken van de bewoners bij de inrichting van hun woonomgeving, had het project tot doel om inzicht te krijgen in de ervaringen en belevingen van de bewoners bij ledverlichting.

Het ging daarbij onder andere om verkeers- en sociale veiligheid. Een ingenieursbureau deed onderzoek en hield onder andere een enquête huis-aan-huis en online. Dit leverde waardevolle informatie op.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De bewoners die participeerden zijn voor het overgrote deel positief over de wijze waarop zij betrokken zijn.
- Er zijn na de uitvoering vrijwel geen klachten ontvangen over de nieuwe verlichting.
- Voor de gemeente leverde het onderzoek waardevolle informatie op, die zij gebruikt bij de verdere uitrol van ledverlichting.

WAT KAN ER BETER

- Circa 10% van de bewoners reageerde op de uitnodigingen van de gemeente Bloemendaal. Door de gemeente is dit – gezien alle inspanningen – als weinig ervaren.
- Hoewel duidelijk gecommuniceerd is dat men kon kiezen uit een beperkt aantal armaturen, waren er toch bewoners teleurgesteld. Zij dachten te kunnen kiezen voor een heel ander armatuur.

TIPS

- Wees duidelijk waarover de participatie precies gaat.
- Realiseer je dat bewoners met andere ideeën kunnen komen en bedenk vooraf hoe je hierop wilt reageren.
- Laat je teksten (brieven, etc.) controleren door collega's van communicatie en door leken, we gebruiken vaak jargon dat niet door iedereen begrepen wordt.
- Hanteer vastgesteld beleid als kader en verwijs hiernaar, bijvoorbeeld: geen uitbreiding van de verlichting en lichthinder/verblinding zoveel mogelijk beperken.

Bron afbeeldingen hieronder: rapport 'Bloemendaal, belevingsonderzoek nieuwe duurzame verlichting' (Tauw)

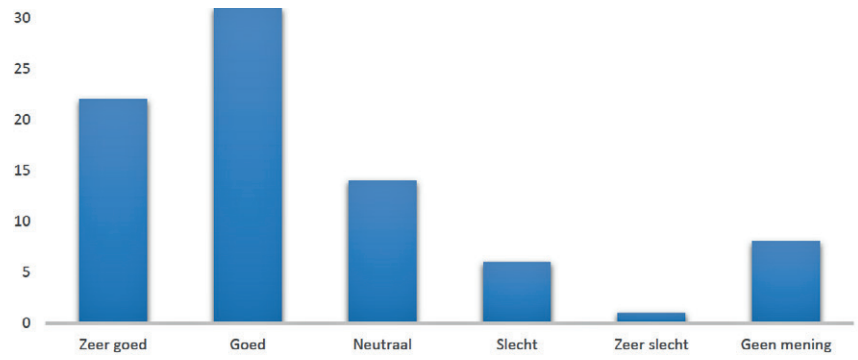

Figuur 3.2 De algemene waardering van zichtbaarheid van led verlichting in relatie tot verkeersveiligheid

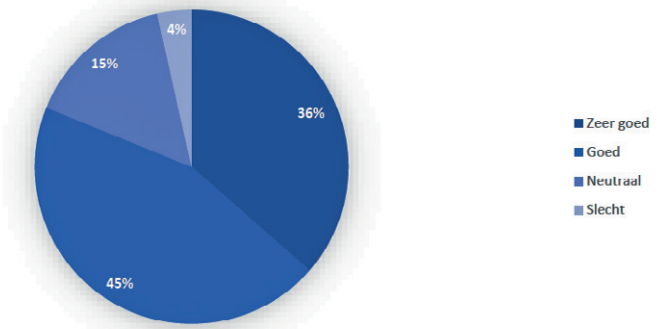

Figuur 3.10 Waardering communicatie vanuit de gemeente

5. OMBOUW NAAR LED

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen

GEMEENTE	**ZWOLLE**
Inwoners	Circa 130.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen de 20.000 en 40.000 lichtpunten
Project	Ombouw naar led in diverse wijken in Zwolle
Belangrijkste werkvorm(en)	• Informatiebrief • 1-op-1 gesprekken • schouw met betrokken inwoner(s)
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Inwoners van de wijk waar de ombouw naar led plaatsvindt • Aannemer
Beslissingen	Samen met de betrokken inwoner(s) beslist de gemeente wat in dit specifieke geval de beste oplossing is.
Begeleiding	Gemeente Zwolle - projectleider - adviseur - operationeel beheerder
Jaar	Sinds 2015

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

De gemeente Zwolle bouwt haar openbare verlichting om naar led. Daarbij doorloopt zij de volgende stappen:

1. Informatiebrief naar iedere inwoner van de 'om te bouwen' wijk, minimaal 2 weken voor het werk begint.
2. Inwoners met vragen of zorgen kunnen reageren.
3. 1-op-1 contact en afstemming met de inwoners die reageren en gezamenlijk zoeken naar een oplossing.

De reacties van inwoners gaan vaak over de plek van de mast en soms over te donkere hoeken of angst voor het 'felle led-licht'.
De gemeente beoordeelt elke melding en kijkt samen met de inwoner of er een aanpassing mogelijk is. Daarbij let de gemeente ook op eventuele nadelige effecten voor de buren en de omgeving.

Per wijk volgen er uit deze 1-op-1 overleggen meestal tien tot vijftien aanpassingen, die worden afgestemd met de directe omgeving.

Ook na de ombouw komen er meldingen, vaak over de overgang van oranje/geel licht naar witte led (3.000 kelvin) en de hoeveelheid licht. Soms biedt afscherming een oplossing, soms een gesprek.

In extreme gevallen doet de gemeente samen met bewoners lichtmetingen, voor en na de ombouw en eventueel voor en na aanpassingen. Soms beleven mensen 'veel meer licht' – doordat led-licht wit is – terwijl uit metingen het tegendeel blijkt.

WAT GAAT ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- Door vooraf met inwoners in gesprek te gaan, zijn er minder klachten achteraf.
- Door altijd zo snel mogelijk te handelen (geen mail of brief, maar direct bellen of zelfs ter plekke contact met de uitvoerder) kan men veel klachten snel afdoen. Dit is prettig voor de gemeente en wordt zeer gewaardeerd door de inwoners.

WAT KAN ER BETER

Het blijft lastig om een goede verhouding te zoeken tussen ‘elk armatuur’ en ‘elk hoekje van de stad’ op voorhand beoordelen (maatwerk) of het uitvoeren van een uitrol met standaardtypes. Hierbij komt het soms voor dat een specifieke plek te donker is, waardoor inwoners een melding doen.

TIPS

- Stem je informatiebrief intern af met een communicatie adviseur, technici schrijven toch vaak net te ingewikkeld zaken op.
- Voorkom onnodig en veel informeren.
- Leg dingen uit, ook over het bredere kader. Inwoners zien maar een paar masten in hun directe omgeving. Als je uitlegt dat het in totaal om een grote hoeveelheid gaat en dus om hoge kosten, dan begrijpen ze beter dat de gemeente terughoudend is met aanpassingen vanwege de extra kosten die dit veroorzaakt.
- Realiseer je dat de beleving van inwoners echt anders kan zijn als het gaat om goed licht, te veel licht of te weinig licht.
- Neem direct contact op met inwoners die een klacht of vraag hebben. Dat werkt het beste en dan voelt men zich serieus genomen.

Bron afbeeldingen hieronder: schermopname zwollenieuws.nl

ZWOLLE. nieuws.nl

Nieuws | Coronanieuws | Algemeen | Sport | Politie | Gemeente | Regio | Nieuwsbrief

Assendorp gaat over op energiezuinige Led-verlichting

Door: Redactie Datum: 13 september 2018 08:20 Laatste update: 13-09-2018 08:20

De wijk Assendorp gaat dit najaar over over op Led-verlichting met dimfunctie. Geprobeerd zal worden om de lichtmasten van particuliere grond weg te halen.

De huidige verlichting wordt dus vervangen door energiezuinige Led-verlichting. Dit najaar is Assendorp aan de beurt. De oude armaturen worden vervangen door nieuwe. In delen van de wijk zijn de armaturen nog dermate nieuw dat ze behouden kunnen worden. De oude worden dus vervangen. De nieuwe armaturen krijgen zoveel mogelijk dezelfde plek, hoewel dat niet altijd mogelijk is.

Aansluitkabels

In overleg met Enexis wordt ook gekeken of de aansluitkabels vervangen moeten worden. Dat kan enige overlast veroorzaken door graafwerkzaamheden.

Waarschuwing

Tijdens de werkzaamheden hoeft niemand in een woning te zijn. Mocht iemand zich voordoen als werknemer van de gemeente Zwolle of aannemer en in een woning te willen zijn: meld dit direct bij de politie via 0900-8844. Voor vragen kan worden gemaild naar ovked01@zwolle.nl of bellen met 14038.

6. LED MET TELEMANAGEMENT

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen

GEMEENTE	**GOEREE-OVERFLAKKEE**
Inwoners	Circa 50.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen 10.000 en 20.000 lichtpunten
Project	Goedereede-Havenhoofd, de hele kern naar led met telemanagement
Belangrijkste werkvormen	• Intensief overleg met buurtvereniging • Feestelijke bijeenkomst
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Buurtvereniging • Overige bewoners • Leverancier van armaturen • Installateur
Beslissingen	De buurtvereniging heeft beslist over: • Materiaalkeuze • Vormgeving masten De gemeente heeft een voorselectie gemaakt
Begeleiding	Gemeente Goeree-Overflakkee: • OVL-medewerker • Communicatiemedewerker
Jaar	2014-2015

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

In 2014 heeft de gemeente Goeree-Overflakkee voor het eerst alle openbare verlichting in een kleine kern omgebouwd naar led. Hierbij is voor het eerst ook telemanagement toegepast. De keuze voor de inzet van deze technieken is gemaakt door de gemeente. Het participatietraject had betrekking op de uitvoering ervan.

De kern Goedereede-Havenhoofd bestaat uit circa 140 huishoudens. Het is een hechte gemeenschap en er is een actieve buurtverenging.

Bij het participatietraject is gekozen voor de buurtvereniging als aanspreekpunt. Zij is geïnformeerd en betrokken bij de materiaalkeuze. Men kon kiezen uit een aantal, door de gemeente vooraf geselecteerde, masten. Voor het markante Haveneind is een speciale mast ontwikkeld.

De buurtvereniging was gedurende het gehele traject spreekbuis richting de bewoners en trechter voor terugkoppelingen vanuit de bewoners.

Als afsluiting van het project zijn alle bewoners van de kern uitgenodigd voor een gezamenlijke en feestelijke ingebruikname.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De buurtvereniging en de bewoners zijn erg blij met hoe zij bij het project zijn betrokken.
- Het project is gerealiseerd en de bevolking is er trots op.
- Door te kiezen voor de buurtvereniging als aanspreekpunt bleef het contact met inwoners overzichtelijk (en beperkt), maar ontstond er tegelijkertijd wel voldoende draagvlak.
- Door vooraf als gemeente een selectie te maken, kun je richting geven maar hebben de inwoners toch ook een keuzemogelijkheid.

WAT KAN ER BETER

Qua participatietraject ging alles goed. Op technisch vlak waren er wat tegenslagen. Deze zijn gecommuniceerd met de betrokkenen.

TIPS

- Betrek in een vroeg stadium de communicatiemedewerker, deze weet wanneer je wat en hoe moet communiceren.
- Wees eerlijk en zeg waar het op staat.
- Zeg het ook als het om een technische experiment gaat.
- Bereid keuzes voor en zorg dat je ze kunt uitleggen.
- Geef geen onbeperkte keuzemogelijkheden, gebruik een materiaalstandaard.
- Wees duidelijk over de planning.
- Communiceer ook als er iets misgaat of als de planning uitloopt.
- Vier je successen samen met de betrokken inwoners, zij zijn trots op hun buurt en willen graag het feestje meevieren.
- Zorg dat je ook na afloop nog aanspreekbaar bent voor problemen.

Intelligente LED verlichting voor Goedereede-Havenhoofd

7. VERLICHTING VERWIJDEREN

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren

GEMEENTE	**DRONTEN**
Inwoners	Circa 40.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen 5.000 en 10.000 lichtpunten
Project	Bewust verlichten Krabbelaarspad
Belangrijkste werkvorm(en)	• Brief naar bewoners • Bericht via social media • Persoonlijke uitleg en overleg bij melding
Belangrijkste Betrokkenen (extern)	• Bewoners Krabbelaarspad
Beslissingen	Met bewoners die melding maakten is gezocht naar een maatwerkoplossing
Begeleiding	Gemeente Dronten: • beleidsadviseur OVL • communicatiemedewerker
Jaar	2017

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Circa dertig mensen van de gemeentelijke organisatie Dronten namen deel aan een workshop Bewust Verlichten. Diverse vakdisciplines waren hierbij vertegenwoordigd. Gevraagd is waar volgens hen te veel licht staat. Daarna is met wethouders en raadsleden een bezoek gebracht aan deze locaties, waaronder het Krabbelaarspad.

Het Krabbelaarspad is alleen toegankelijk voor voetgangers en fietsers. Er stonden om de acht meter masten. De gemeente was van mening dat twee-derde weg kon.

In maart 2017 ontvingen alle bewoners een brief met uitleg en werden de betreffende lichtmasten uitgeschakeld. Hierop kwam geen reactie. In mei werden alle bewoners in de buurt uitgenodigd voor verdere uitleg. Ook nu kwam er geen reactie.

Begin november kwamen er zeven meldingen bij de gemeente Dronten over het niet branden van verlichting bij het Krabbelaarspad. Oorzaak was waarschijnlijk de overgang naar wintertijd, waardoor het niet branden van de armaturen meer opviel.

De gemeente belde bij alle bewoners die een melding hadden gedaan aan en gaf uitleg. Slechts twee bewoners gaven daarbij aan op het pad voor hun woning te weinig licht te hebben. Dit is opgelost door een paar armaturen te draaien en te voorzien van een andere lamp.

De masten waarvan het licht in maart 2017 was uitgeschakeld, zijn in het voorjaar van 2018 verwijderd.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De inwoners zijn blij hoe ze persoonlijk bij het project zijn betrokken.
- Aan het einde van het traject werd de lichtbeleving in het gebied als goed ervaren.

WAT KAN ER BETER

Op de eerste acties kwamen geen reacties vanuit de bewoners.
Het is niet duidelijk waarom.

TIPS

- Geef bewoners de tijd om aan een nieuwe situatie te wennen.
- Betrek de beleidsadviseur bij het traject.
- Betrek de communicatiemedewerker bij het traject.
- Bereid keuzes voor en zorg dat je dit uit kunt leggen.
- Kies waar nodig voor maatwerkoplossingen.
- Zorg dat je aanspreekbaar blijft voor mogelijke problemen.

Foto Krabbelaarspad, na het verwijderen van verlichting

8. SMART CITY

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Beslissen
Samenwerken

GEMEENTE	UTRECHT
Inwoners	Circa 350.000 inwoners
Lichtpunten	Meer dan 60.000 lichtpunten
Project	Smart city Utrecht Kanaleneiland (IRIS-project)
Belangrijkste werkvormen	• Schouw • Gesprekken • Workshop
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Bewoners • Bedrijven • Belangenorganisaties • Anderen, zoals woningcorporaties, wijkbureau, welzijns- en buurtorganisaties, kerken/moskeeën, politie etc.
Beslissingen	De bewoners brachten ideeën naar voren. Gezamenlijk is besloten welk idee gerealiseerd wordt.
Begeleiding	• Gemeente Utrecht • Hogeschool • Externe adviseurs
Jaar	2018

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

De twee vragen die centraal staan bij het IRIS-project zijn:

- Hoe kan slimme verlichting bijdragen aan een betere, gezondere, veiligere en plezierigere buurt?
- Hoe betrek je de inwoners daar bij?

Gemeente Utrecht koos voor een traject, waarbij de bewoners een grote actieve inbreng hadden. De volgende stappen zijn doorlopen:

1. Verkennen buurt, door schouw, inventarisatie van knelpunten en gesprek met bewoners en organisaties in de buurt.
2. Het vormen van een groep van actieve bewoners die willen meedenken over hun buurt.
3. De bewoners bedenken samen met professionals ideeën voor slimme toepassingen.
4. De uitgewerkte ideeën worden kort gepresenteerd.
5. De bewoners beslissen samen welk idee gerealiseerd wordt.

Het project leverde leuke, creatieve ideeën op, zoals de ‘Chillout for Nix’. Deze lichtmast biedt verschillende functionaliteiten zoals wifi, muziek, een aanpasbare verlichtingskleur en tinder light (match making via verlichting). Een ander idee is de ‘Praatpaal’. Deze maakt het mogelijk om een gesprek aan te knopen met iemand die bij een andere lantaarnpaal staat. Zo ontstaat er meer sociale interactie in de wijk.

Als winnaar kwam uit de bus: een zebrapad dat oplicht bij het oversteken.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- Het is goed gelukt om een groep betrokkenen bij elkaar te krijgen.
- Ook het komen tot ideeën en het maken van een keuze verliep voorspoedig.
- De realisatie van het gekozen idee geeft voldoening, bij de deelnemers en de gemeente.

WAT KAN ER BETER

Het was moeilijk om de vaart erin te houden. Ook het blijven informeren van alle betrokken partijen bleek lastig en voor verbetering vatbaar.

TIPS

- Bereid je goed voor.
- Ken de buurt en de knelpunten, ga ter plekke kijken.
- Maak gebruik van bestaande bewonersgroepen en organisaties.
- Zorg dat er budget is om daadwerkelijk iets te doen.
- Geef vooraf duidelijk de kaders en randvoorwaarden aan.
- Onthoud goed wat eerder is besproken en afgesproken.
- Spreek jezelf niet tegen.
- Beoordeel goed de haalbaarheid.
- Betrek er professionals bij vanuit diverse disciplines.

Afbeelding uit de publicatie 'Citizen Engagement in de buitenruimte, Ontwerpen in co-creatie', geschreven als naslagwerk en als handleiding naar aanleiding van dit project

9. FEESTVERLICHTING

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen
Samenwerken
Initiatief nemen

GEMEENTE	**HALDERBERGE**
Inwoners	Circa 30.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen 5.000 en 10.000 lichtpunten
Project	Faciliteren feestverlichting in dorpskernen
Belangrijkste werkvormen	• Discussiebijeenkomst • Workshop over financiering en keuze ornamenten
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Winkeliersverenigingen • Aannemer onderhoud, netwerkeigenaar, leverancier feestverlichting
Beslissingen	De winkeliersverenigingen beslisten mee over de ornamenten voor de feestverlichting. Gezamenlijk zijn er afspraken gemaakt over financiering, beheer en onderhoud.
Begeleiding	Gemeente Halderberge: • Beheerder OVL • Beheerder gemeentewerf
Jaar	2016 (tot en met 2022)

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Winkeliers binnen de gemeente Halderberge streven naar meer beleving rondom kerst en eventueel ook andere feestdagen en gelegenheden. Zij benaderden de gemeente en vroegen naar de mogelijkheden rondom feestverlichting.

De gemeente Halderberge wilde graag meedenken. Zij informeerde de winkeliers over technische mogelijkheden en randvoorwaarden. Gezamenlijk zijn twee ornamenten ofwel versieringselementen uitgekozen. Een derde ornament was al aangeschaft. De drie ornamenten gaan rouleren tussen de drie kernen die meedoen aan dit project.

De winkeliers zijn de initiatiefnemers en:

- betalen de aanschafkosten van de verlichting
- halen de verlichting op bij de gemeentewerf, hangen deze op en brengen deze na gebruik weer terug naar de gemeentewerf

De gemeente faciliteert door:

- opslagruimte in de gemeentewerf beschikbaar te stellen
- de onderhoudsaannemer aan te sturen en te betalen
- de aanschafkosten voor te financieren
- contact te onderhouden met de leverancier
- bijeenkomsten te organiseren o.a. om te evalueren

Omdat de feestverlichting op de lichtmasten wordt aangesloten, ligt de installatieverantwoordelijkheid bij de gemeente.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De winkeliersverenigingen van de drie kernen zijn blij met de nieuwe feestverlichting. Door de samenwerking konden zij drie typen kiezen, is roulatie mogelijk, zijn de kosten lager en is de kwaliteit hoger.
- Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over wie wat doet en daar houden alle partijen zich aan.

WAT KAN ER BETER

In het verleden is bij de inrichting van sommige winkelcentra te weinig rekening gehouden met de wensen van de ondernemers als het gaat om feestverlichting. Dit betreft onder andere de koppeling aan lichtmasten. Deze situatie werkt nog altijd door. Toekomstige herinrichting van winkelcentra bieden kansen om dit beter te doen.

TIPS

- Betrek alle kernen en winkeliersverenigingen erbij, ook als niet iedereen meedoet.
- Neem het college en de gemeenteraad mee in het proces en de daarbij horende stappen, uitgangspunten en besluiten.
- Denk goed na over installatieverantwoordelijkheid en onderhoud, en hoe je deze zaken kunt borgen.
- Evalueer jaarlijks wat de ervaringen en de verbeterpunten zijn.

Bron artikel hieronder: nu.nl, door Weekblad De Bode, Beeld De Bode

Net binnen Algemeen Economie Sport Tech Media en Cultuur Achterl

Winkeliers trekken samen op voor feestverlichting

04 november 2016 11:30
Laatste update: 04 november 2016 13:56

De winkeliersverenigingen van Hoeven, Oud Gastel en Oudenbosch slaan de handen ineen op het gebied van feestverlichting. De verlichting wordt samen aangeschaft waardoor de verlichting kan rouleren.

De gemeente draagt deels financieel bij. Bosschenhoofd krijgt geen collectieve verlichting, daar wordt alleen de kerststal voorzien van sfeerverlichting. Ook Stampersgat doet niet mee, omdat daar een burgerinitiatief voor de aankleding zorgt.

10. LICHTKUNSTWERK

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Beslissen

GEMEENTE	AMSTERDAM
Inwoners	Circa 885.000 inwoners
Lichtpunten	Meer dan 60.000 lichtpunten
Project	Lichtkunstwerk bij de onderdoorgang Lelylaan
Belangrijkste werkvorm(en)	• Inventarisatie op locatie • Bewoner in selectiecommissie • Bewonersbrief • Bewonersavonden met lichtarchitect • Basisschool betrokken bij programmering licht • Opening met de buurt
Belangrijkste Betrokkenen (extern)	• Bewoners • Gebiedsmakelaar • Vertegenwoordigers NS, GVB en ProRail • Kunstcommissie NS-ProRail • Lichtarchitect
Beslissingen	Betrokken bij selectie schetsontwerp en bij programmering lichtkunstwerk.
Begeleiding	Gemeente Amsterdam: • Projectleider openbare verlichting • Ingenieursbureau
Jaar	2020

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Doelstelling van gemeente Amsterdam, ProRail, NS en Vervoerregio is een levendige, sociaal veilige en kwalitatief hoogwaardige stationsomgeving. Station Amsterdam Lelylaan bleek echter een slechte reputatie te hebben op het vlak van sociale veiligheid, verblijfskwaliteit en oriëntatie.

Op verzoek van het college is gekeken hoe bij de onderdoorgang van dit station de aantrekkelijkheid en het gevoel van veiligheid vergroot kunnen worden. Bovengenoemde partijen vonden het plaatsen van lichtkunst van toegevoegde waarde. Dit is gerealiseerd in samenspraak met de buurt.

Werkwijze in het kort:

- Opdracht bepalen samen met gebruikers en lokale partners. De gebruikers zijn daarvoor op locatie geïnterviewd.
- Uitvraag aan kunstenaars, inclusief plan voor participatie.
- Selectie schetsontwerpen, met onder andere een bewoner die actief betrokken is bij de buurt en een artistieke achtergrond heeft.
- Presentatie kunstwerk op twee bewonersavonden. Daarbij is aan bewoners gevraagd of ze wensen hadden over de programmering van het lichtkunstwerk ofwel het verspringen van het licht. Hoewel de presentatie leidde tot enthousiasme, leverde het geen nieuwe ideeën op voor de programmering.
- Programmering kunstwerk samen met scholieren. De kunstenaar werkt patronen uit met leerlingen van groep 7 van een nabij gelegen basisschool. Die worden verwerkt in de programmering van het kunstwerk. De ontwerpen worden gebruikt tijdens de opening en/of worden op gezette tijden getoond (bijvoorbeeld dagelijks om 16 uur).
- Feestelijke opening met de buurt.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De presentatie van het ontwerp door de lichtkunstenaar maakt bewoners enthousiast over het lichtkunstwerk.
- Door op de juiste momenten bewoners en gebruikers bij het project te betrekken is hun inbreng bruikbaar. Zo heeft een opmerking van een bewoner over mogelijke overlast voor omwonenden door de verspringende verlichting, geleid tot aanpassing van het plan.
- Bewoners en gebruikers wisten welke inbreng er van hen verwacht werd, waardoor de verwachtingen helder waren.

WAT KAN ER BETER

Het aantal bewoners dat actief iets heeft ingebracht is relatief laag. Meer reacties hadden het draagvlak en de betrokkenheid kunnen vergroten.

TIPS

- Geef burgerparticipatie op gezette tijden een plek in het proces.
- Maak gebruik van de kennis en het netwerk van het gebiedsteam.
- Neem in de uitvraag de wensen van gebruikers en de eis van participatie op.
- Geef de lichtarchitect een actieve rol in de participatie.
- Geef een bewoner een plek in de selectiecommissie.
- Communiceer helder wat het doel is van de participatie en waar bewoners en gebruikers invloed op hebben.

Afbeeldingen uit het schetsontwerp van Har Hollands. Door de programmering van het lichtkunstwerk verspringt het licht en ontstaat er een dynamisch, speels beeld.

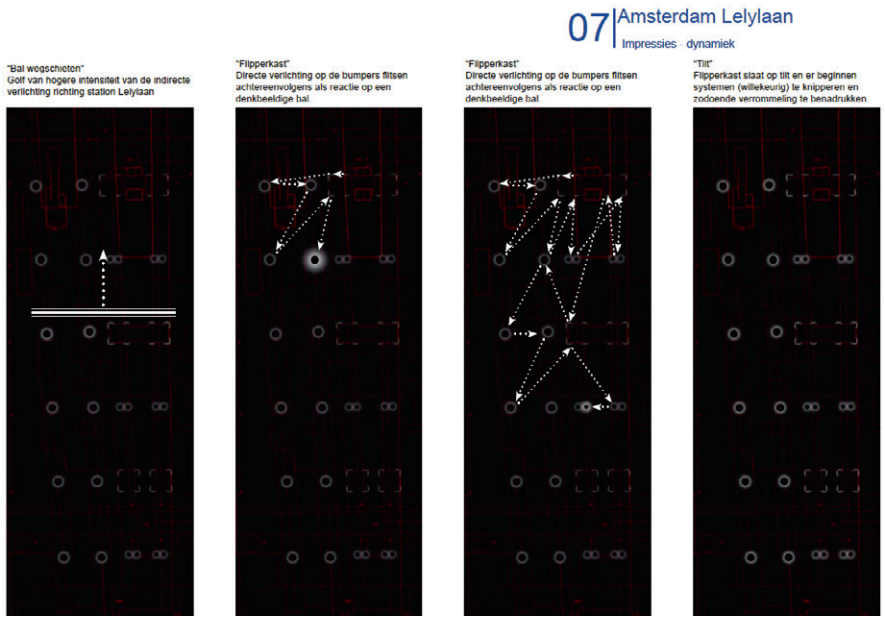

11. AANLICHTING MONUMENTEN

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Samenwerken
Initiatief nemen

GEMEENTE	**GOEREE-OVERFLAKKEE**
Inwoners	Circa 50.000 inwoners
Lichtpunten	Tussen 10.000 en 20.000 lichtpunten
Projecten	Verlichting kunstwerken oude havenkom Sommelsdijk
Belangrijkste werkvorm	• Overleg in projectgroep
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Kunstenaar • OVL-aannemer • Stichting
Beslissingen	Projectgroep heeft gezamenlijk: • een voorstel gemaakt voor verlichting • afspraken gemaakt over de uitvoering
Begeleiding	Gemeente Goeree-Overflakkee: • Beleidsadviseur OVL • Beleidsadviseur monumentenzorg
Jaar	2019

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Bij dit project gaat het om kunst in de haven van Sommelsdijk, een dorp in de gemeente Goeree-Overflakkee. Het initiatief kwam van derden: de kunstenaar en een stichting benaderden gezamenlijk de gemeente voor subsidie en voor de aanleg van verlichting van diverse objecten.

In het verleden had Sommelsdijk een eigen haven. Er lag een weegbrug waarop landbouwproducten werden gewogen die per schip werden afgevoerd. De haven raakte in onbruik en in verval. Na 2000 is alles netjes opgeknapt. Van de oude haven was toen nog maar weinig zichtbaar.

De kunstenaar wilde een aantal objecten realiseren ter herinnering aan het verleden: een schip van staal aan de kade, meerpalen en een object dat het oude weegbrughuisje met pratende mannen uitbeeldt.
Als sluitstuk zouden de objecten worden aangelicht.

De gemeente pakte het verzoek positief op. Er werd een projectgroep geformeerd. Gezamenlijk werden de plannen uitgewerkt en vervolgens uitgevoerd.

WAT GING ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De samenwerking verliep gedurende het hele proces goed.
- Er is een mooi aangelicht werk gerealiseerd en de financiering verliep goed dankzij subsidieverlening.

WAT KAN ER BETER

Dit project ging goed van planfase tot en met uitvoering.
Dit komt met name omdat men veel geleerd had van een soortgelijk project in het jaar daarvoor. Daarbij waren geen strakke afspraken gemaakt over de uitvoering, waardoor de aanlichting illegaal werd aangelegd. De in 2018 geleerde lessen zijn in dit project toegepast.

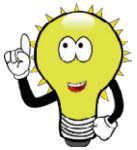

TIPS

- Maak gezamenlijk een projectplan waarin alle verplichtingen over en weer goed zijn vastgelegd.
- Maak vooraf een calculatie en heldere afspraken over de kosten.
- Zorg voor concrete mijlpalen.
- Laat de projectgroep regelmatig bij elkaar komen en zorg dat iedereen aangehaakt blijft.
- Laat de gemeente opdrachtgever zijn voor kritische installaties zoals OVL, zo houd je veiligheid en kwaliteit van de installatie in de hand.
- Gebruik je installatieverantwoordelijkheid en eventueel ook je materiaalstandaard om op essentiële punten de regie te houden.

Bron informatie hieronder: www.erfgoedlijngo.nl

Kunstwerken Haven Sommelsdijk

Twee kunstwerken beide van de Sommelsdijkse kunstenaar Jaap Reedijk. Toen de afsluiting van het Haringvliet een feit was, was het gebeurd met de dynamiek in de haven van Sommelsdijk. Het water kwam stil te staan, evenals de handel en de nieuwsstroom. Maar er is een herinnering. Twee herinneringen, beter gezegd: een afgemeerde tjalk en het weeghuisje van weleer. Uitgevoerd in cortenstaal.

"De kunstwerken geven een beeld van vroeger. Ze vormen een link naar de bedrijvigheid die hier ooit was en een eerbetoon aan de mensen die er werkten", zegt Jaap Reedijk. "De havens van de dorpen boeien me erg. Daar was het vroeger te doen. Het water speelde een grote rol. Alles kwam over water. Goederen, maar ook nieuwe ervaringen, inwoners. Het nieuwe kwam van 'de overkant'.

12. SCHOUWEN IN DE BUURT

PARTICIPATIEVORMEN DIE ZIJN INGEZET:

Informeren
Adviseren
Samenwerken

GEMEENTE	**UTRECHT**
Inwoners	Circa 350.000 inwoners
Lichtpunten	Meer dan 60.000 lichtpunten
Project	Avondschouw Amsterdamsestraatweg in Utrecht
Belangrijkste werkvorm	• Schouw
Belangrijkste betrokkenen (extern)	• Ondernemers • Omwonenden • Wijkagent/politie • Wijkopzichter • Wijkbureau • Raadslid, uitgenodigd door de ondernemers
Beslissingen	Gezamenlijk wordt gekeken welke acties er noodzakelijk en wenselijk zijn om de leefbaarheid in het gebied te optimaliseren.
Begeleiding	Gemeente Utrecht: • Medewerkers economische zaken • Medewerker OVL
Jaar	2019

HET PROJECT IN EEN NOTEDOP

Participatie is bij de gemeente Utrecht een belangrijk thema. De stad heeft onder andere een Participatieleidraad, een Participatie- en inspraakverordening en een actieprogramma ‘Samen stad maken op de Utrechtse manier.’

Een werkvorm die men regelmatig inzet is schouwen: samen met belanghebbenden op locatie naar de situatie kijken en mogelijke verbeterpunten bespreken. Soms gebeurt dit op initiatief van de gemeente, soms op verzoek van ondernemers en/of bewoners.

Een voorbeeld is de avondschouw op de Amsterdamsestraatweg in november 2019, op initiatief van de gemeente. In maart van datzelfde jaar was er ook al een schouw in deze straat.

De bijeenkomst in november startte met koffie en cake, verzorgd door een van de ondernemers. Daarna begint de gezamenlijke wandeling door het gebied. Daarbij werd gelet op de openbare verlichting, maar ook op andere zaken zoals afval, scheve stoeptegels en de wijze van het uitstallen van waren door winkeliers. Tot slot nam men met elkaar de gemaakte afspraken door.

Van de schouw is een verslag gemaakt met foto’s. Dit is naar de deelnemers gestuurd. In de maand na de schouw zijn de geconstateerde gebreken hersteld. Ook kregen de deelnemers een terugkoppeling wat betreft de overige punten die aan bod waren gekomen tijdens de schouw.

WAT GAAT ER GOED BIJ HET PARTICIPATIETRAJECT

- De sfeer was ontspannen en positief.
- De opkomst was uitstekend, van ondernemers, omwonenden en anderen.
- Er is goed vervolg aan gegeven, in de zin dat er een verslag is gemaakt en dat de afgesproken acties zijn uitgevoerd.

WAT KAN ER BETER

Als de betrokken OVL-er vooraf had geweten waar er precies geschouwd zou worden, dan had deze het gebied kunnen laten controleren op defecte openbare verlichting. Aan de andere kant is het goed om dit juist niet te doen, dat geeft een beter beeld van de werkelijke situatie.

TIPS

- Zorg voor een goede sfeer.
- Let ook op deelnemers die meer bescheiden zijn, zorg dat iedereen betrokken wordt, niet alleen die ene met het hoogste woord.
- Luister goed en laat merken dat je hoort wat er gezegd wordt.
- Ga geen discussies aan.
- Doe tijdens de schouw geen toezeggingen.
- Vraag of deelnemers hun mailadres achterlaten, zodat ze na de schouw geïnformeerd kunnen worden over het vervolg.
- Maak notities (en eventueel foto's) tijdens de schouw en stuur binnen een week het conceptverslag naar de deelnemers.
- Zorg voor snel herstel van defecten.
- Zorg voor snel antwoord op aanvullende wensen, ook als het niet kan. Motiveer dit en nodig mensen uit als ze hierover in gesprek willen.

Samen stad maken

"Door het schouwen met bewoners doe ik kennis en ervaring op in het beoordelen van de kwaliteit van de openbare verlichting. Het geeft me inzicht in de ervaring en (veiligheids)beleving van bewoners, weggebruikers en politie."

Arthur Klink, gemeente Utrecht

13. REACTIES VAN PARTICIPANTEN

De voorgaande projectbeschrijvingen zijn gemaakt met informatie vanuit gemeenten. Maar hoe hebben inwoners en ondernemers het ervaren? Op deze pagina staan enkele reacties. Naast deze overwegend positieve opmerkingen, was er ook opbouwende kritiek. Deze is verwerkt in hoofdstuk acht van deel A.

'Het proces verliep open en transparant,
met respect voor ieders inbreng.
Dat is naar mijn idee een voorwaarde
voor het slagen van burgerparticipatie.

Als je het gevoel hebt niet gehoord te worden of dat er toch niets mee wordt gedaan, dan zet je je minder snel hiervoor in.'

'Ik heb het idee dat onze mening er echt wel toe doet,
maar ik moet wel eerlijk zijn dat er altijd kleine vraagjes
overblijven hoe zwaar er aan gewogen wordt.'

'Het is mooi dat de gemeente deze participatie heeft ondernomen.
Immers er wonen en werken diverse mensen in dit gebied en
participatie voorkomt dat er later gezegd wordt,
de gemeente betaalt, dus bepaalt.'

'Juist ook bij openbare verlichting is het van belang
de gebruikers erbij te betrekken en mee te nemen
in het proces om te komen tot een visie.

Bij openbare verlichting (en bij veel andere onderwerpen)
is het meestal zo dat mensen het niet merken als het goed werkt,
maar vooral als het in hun ogen niet goed werkt.
Donkere plekken, onveilig voelen, et cetera.

Door de gebruikers er vroegtijdig bij te betrekken,
kunnen zij aangeven waar verbeteringen gewenst worden,
waar kwaliteiten aanwezig zijn, enzovoort.
En wordt meteen aan draagvlak gewerkt.'

'Niet alleen bij verlichting maar bij meerdere vernieuwingen en aanpassingen is goed overleg en samenspraak tussen inwoners, ondernemers, verenigingen en gemeente erg belangrijk.

Het creëert draagvlak en voorkomt misverstanden.'

'Voorwaarde is dat het externe bureau ervaring heeft met burgerparticipatie en dat betrokkenen vanuit dit bureau en vanuit de gemeente niet de houding hebben van "wij weten wat goed voor u is". Bij dit project was deze voorwaarde zeker aanwezig!'

'Sleutelwoord bij dit soort processen is uiteraard communicatie.'

Deel C
Aan de slag

INHOUD DEEL C

1. Afwegingskader participatie
   uitgebreid afwegingskader dat helpt te bepalen of participatie wel of niet een goede keuze is in een specifiek geval
2. Werkvormen
   korte uitleg van de methodiek Design Thinking
3. Vinklijst
   wat mag je in geen geval vergeten bij een participatietraject

INTRO

In welke gevallen is het zinvol om een participatietraject te starten als het gaat om openbare verlichting? En wanneer kun je het wellicht beter achterwege laten?

Het maken van deze afweging is een kwestie van maatwerk. Dit hoofdstuk geeft daarbij richting. Het biedt een uitgebreid afwegingskader, dat onderscheid maakt tussen randvoorwaarden en impact.

In dit hoofdstuk vind je daarnaast een beknopte uitleg van de werkvorm Design Thinking. Dit is een methodiek waarbij de gebruiker, van het begin tot het eind, centraal staat.

Dit deel C eindigt met een checklist ofwel vinklijst, waarin staat wat je in een participatietraject in ieder geval niet mag vergeten of nalaten.

1. AFWEGINGSKADER PARTICIPATIE

Wel of geen participatie?

Participatie is een manier om draagvlak te creëren. Om ideeën en suggesties te krijgen vanuit de mensen waarvoor de openbare verlichting brandt. En om mensen deelgenoot te maken van de afwegingen en dilemma's die er spelen bij het maken van keuzes.

Participatie is niet meer weg te denken uit onze samenleving en wordt steeds vanzelfsprekender. Dat neemt niet weg dat het belangrijk is om vooraf een bewuste afweging te maken: is een participatieproject in dit geval van toegevoegde waarde? En zo ja, welke particpatievorm past daarbij het beste?

Dit afwegingskader ondersteunt bij het maken van een keuze.
Het maakt onderscheid tussen randvoorwaarden en impact.

Hiernaast staat een schematische weergave van het afwegingskader.

Een uitgebreide toelichting volgt op de pagina's hierna.

Stroomschema afweging

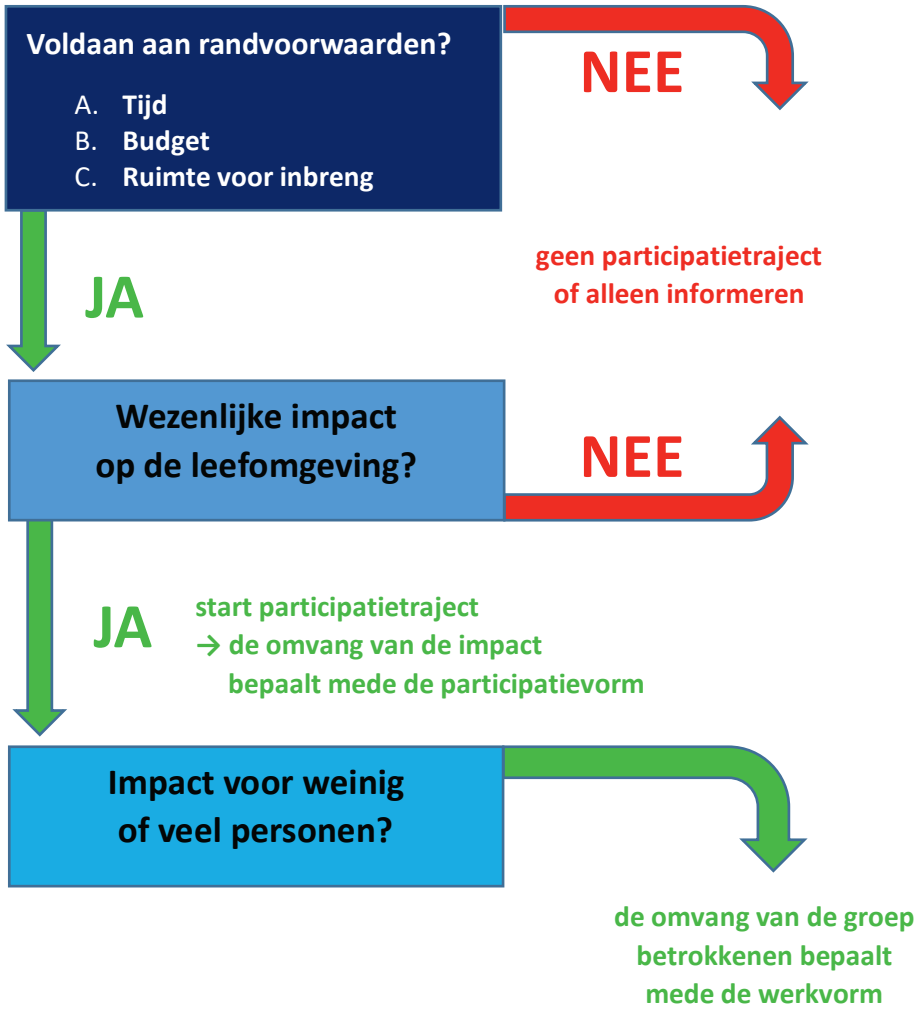

© Licht en Donker Advies

I. RANDVOORWAARDEN

De basis

Om een participatietraject te kunnen starten, dient aan een aantal randvoorwaarden voldaan te zijn. Deze worden hieronder kort beschreven.

A. Tijd & timing

Een participatietraject kan maken dat er achteraf minder bezwaren komen en het proces soepeler en misschien zelfs sneller verloopt.
Dat neemt niet weg dat het ook tijd kost en vraagt om een goede voorbereiding. Is er geen menskracht beschikbaar, begin er dan niet aan. Of beperk je tot informeren via krant, brief en/of website.

Bij 'tijd' gaat het niet alleen om personele inzet, maar ook om de doorlooptijd. Moet volgende maand het besluit al genomen zijn? Dan is er geen tijd voor een goed participatietraject, tenzij je de planning aanpast.

B. Budget

Door een participatietraject kan het proces soepeler verlopen en dat kan leiden tot een besparing. Het kost echter ook gewoon geld. Het kost uren en moet gefaciliteerd worden, waarbij soms externe begeleiding wenselijk is. Het budget dient hier op afgestemd te zijn.

C. Ruimte voor inbreng

Is er ruimte voor aanpassingen of staat alles al vast? Als dat laatste het geval is, noem het dan gewoon informeren. En onderzoek of het mogelijk is om een volgende keer burgers en belanghebbenden wél inbreng te geven, bijvoorbeeld door ze er in een eerdere fase bij te betrekken.

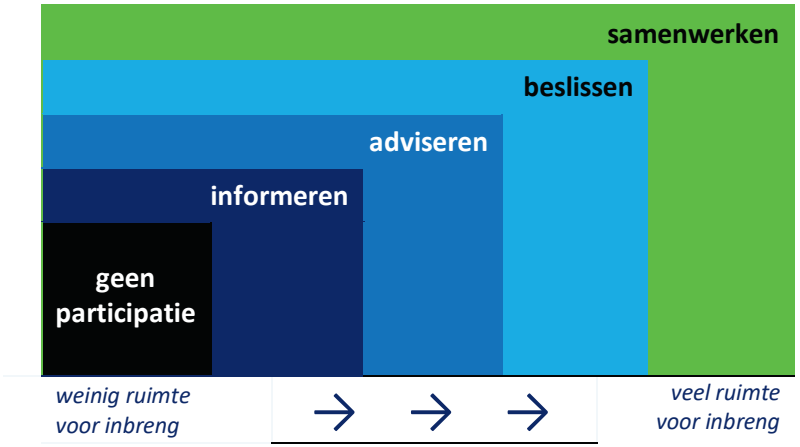

Het schema hierboven geeft de relatie weer tussen de randvoorwaarde 'ruimte voor inbreng' en de verschillende vormen van participatie.

Opmerkingen bij het schema:

- De vorm 'initiatief van derden' staat niet in het schema, omdat daar het startpunt en de afweging wel/geen participatie niet bij de overheid ligt.
- Een relatie zoals weergegeven in het schema geldt niet voor de randvoorwaarden tijd en budget. De participatievormen ' beslissen' en 'samenwerken' kosten niet automatisch meer tijd en meer budget dan de vormen 'informeren' en adviseren'. Dit is afhankelijk van hoe het participatietraject wordt ingevuld.

Belangrijke kanttekening

In een samenleving waarin participatie steeds vanzelfsprekender wordt, ook door de nieuwe Omgevingswet, zijn gebrek aan tijd en budget steeds minder acceptabel als redenen om géén participatie toe te passen.
Het is belangrijk dat overheden deze randvoorwaarden goed regelen.

II. IMPACT

Waarom een impactanalyse

Tijd is kostbaar. Oók de tijd van inwoners. Bedenk dus vooraf of het onderwerp voldoende gewicht heeft en raakt aan de belevingswereld van de inwoners, ondernemers en andere betrokkenen.

Dit staat ietwat op gespannen voet met de participatiegedachte: zo beslis je immers voor de ander of iets belangrijk is of niet. Het is echter niet realistisch – en voor inwoners zeker ook niet wenselijk – om overal een participatietraject op los te laten.

Een afweging per situatie is dus noodzakelijk. Je kunt de inwoners hierbij betrekken. Bijvoorbeeld door in een gemeentelijke enquête te vragen over welke onderwerpen en besluiten zij willen meedenken, meepraten of samenwerken.

Omdat participatie steeds gangbaarder wordt, is het mogelijk dat jouw doelgroep ook vanuit andere werkvelden van de gemeente wordt benaderd. Check dit bij je collega's en stem onderling af.

A. Impact op de leefomgeving

Hoe groot is het effect op de leefomgeving? Gaat het om een kleine aanpassing met gering effect, zoals 1-op-1 vervanging door vergelijkbaar armatuur? Dan is informeren via een brief of krantenbericht een goede vorm.

Heeft iets veel impact, bijvoorbeeld het bijplaatsen of weghalen van lichtmasten of het gebruik van een andere lichtkleur? Dan is het inwinnen van advies en gezamenlijk beslissen wellicht meer passend.

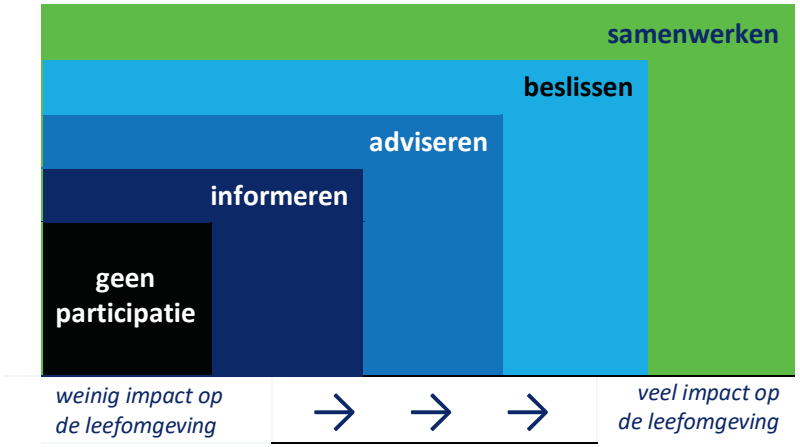

B. Impact op het aantal personen

Hoeveel personen ondervinden de gevolgen ervan? Gaat het om een enkeling, de bewoners van een straat, een wijk of de hele gemeente?

Dit bepaalt mede of participatie zinvol is en ook welke werkvormen geschikt zijn. Gaat het om enkele bewoners, dan is het handig om rechtstreeks contact op te nemen en te overleggen. Als het de hele gemeente raakt, dan zijn een informatiebijeenkomst en online enquête meer passend.

C. Overige factoren

Ook andere zaken kunnen een rol spelen. Bijvoorbeeld:

- Is de mening en de specifieke kennis en ervaring van de inwoners/ gebruikers belangrijk voor de gemeente om een optimaal resultaat te realiseren?
- Is er een voorgeschiedenis die maakt dat het onderwerp gevoelig ligt? En waardoor het extra belangrijk is om zorgvuldig af te stemmen?

Schema impact op leefomgeving

In het schema hieronder staat welke aanpassingen **IN HET ALGEMEEN** veel en welke weinig impact hebben op de leefomgeving. Dit laat onverlet dat elke gemeente een eigen afweging-op-maat dient te maken!

SCHEMA IMPACT OP DE LEEFOMGEVING IN HET ALGEMEEN		
Fase	**Grote impact**	**Geringe impact**
beleid visie	• visie wel/niet verlichten van fietspaden • opvallende wijzigingen in het beleid OVL	• beheerplan • afwijken van richtlijn
Fase	**Grote impact**	**Geringe impact**
aanleg beheer gebruik	• aanpassing lichtkleur (bijv. van geel naar wit) • masten verplaatsen • verlichting weghalen • verlichting bijplaatsen • hoger lichtniveau • licht 's nachts uitdoen	• verlichting dimmen • 1 op 1 vervanging met gelijkwaardig licht • vervangen 1 lichtpunt • ontwerp mast* • ontwerp armatuur* • coating of kleur*

** Tenzij gekozen wordt voor een opvallende coating, kleur of ontwerp.*

Initiatief vanuit derden

Regelmatig komt het initiatief niet vanuit de overheid zelf, maar vanuit derden. Inwoners melden zich omdat ze graag iets willen, bijvoorbeeld een speciaal armatuur of het aanlichten van een kunstwerk. Of omdat ze iets juist níet willen, zoals de koppeling van 5G aan lichtmasten.

In deze gevallen is er geen afweging van wel of geen participatie.
De betrokkenheid van de inwoners is een feit. Het is aan de overheid om hier goed op te reageren. Dat betekent in elk geval: het serieus nemen, een gesprek aangaan en zorgvuldig een reactie geven.

Of er als gevolg van het initiatief een participatietraject wordt gestart, is afhankelijk van diverse factoren. Onder andere:

- Gaat het om een initiatief van een enkeling, of gaat het om meerdere personen? Heeft het impact op een grotere groep mensen?
  ➔ *Bij een enkeling is een gesprek een goede vorm, als het om een grote groep gaat dan zijn andere vormen passender.*
- Is er ruimte voor participatie? Of gaat het om iets wat vastligt in regelgeving of beleid en waarbij geen aanpassingen mogelijk zijn?
  ➔ *Zeg niet meteen nee. Neem de vraag serieus en kijk welke mogelijkheden er zijn.*
- Is de afdeling openbare verlichting het 'juiste adres'? Of zijn inwoners het niet eens met een gemaakte beleidskeuze en dient men bij het college of bij de gemeenteraad te zijn?
  ➔ *Zorg ervoor dat de initiatiefnemer niet van het kastje naar de muur gestuurd wordt en verdwaalt binnen de gemeentelijke organisatie. Zorg dat er 1 goed bereikbare contactpersoon is.*

2. WERKVORMEN

In hoofdstuk 5 van deel A staat een schema met werkvormen en communicatiemiddelen. Natuurlijk zijn er veel meer mogelijkheden. In de 'Toolkit participatie bij fysieke projecten' van de gemeente Rotterdam worden diverse werkvormen op een vlotte en toegankelijke wijze beschreven.

Design Thinking

Een eigentijdse methodiek is Design Thinking. Deze telt in de basis vijf stappen, maar er zijn ook varianten met zes of zeven stappen. Bij het IRIS-project van de gemeente Utrecht (deel B, hoofdstuk 8) is deels gewerkt met deze methode.

Design Thinking is een mooi voorbeeld van hoe methodieken uit andere werkvelden ons op nieuwe ideeën kunnen brengen.

De gebruiker centraal

Het inspirerende is dat de gebruiker niet in één fase betrokken is, zodat vaak het geval is bij burgerparticipatie, maar gedurende het hele proces.

Met elkaar breng je het probleem in kaart en bedenk je mogelijke oplossingen. Maar ook bij het testen van de oplossing staat de gebruiker centraal. Zo wordt helder of hetgeen ontworpen is inderdaad een oplossing biedt voor de vraag waarmee het allemaal begon.

Op de volgende pagina staat een beknopte uitleg van de principes van Design Thinking.

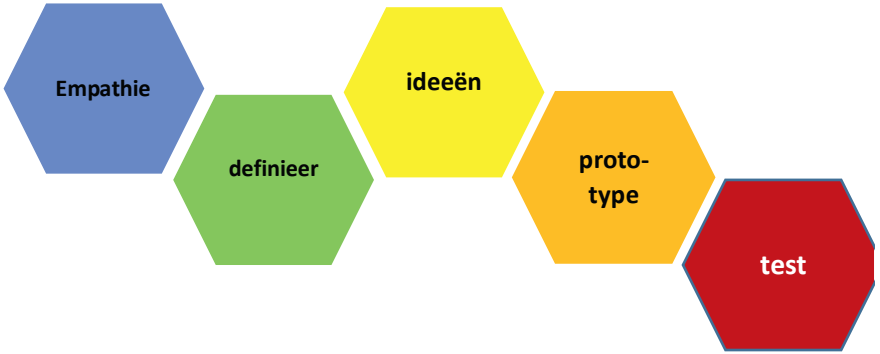

1. **Empathie**
   Verken het vraagstuk, verzamel er informatie over, bekijk de locatie, ga in gesprek met de belanghebbenden, kijk, vraag en luister.

2. **Definieer**
   Breng deze informatie samen en definieer het kernprobleem. Stel daarbij de mens centraal.

3. **Ideeën**
   Bedenk met elkaar zoveel mogelijk oplossingen voor het probleem. Denk zo vrij mogelijk en in verschillende richtingen. Als er van alles bedacht is, vergelijk dan de ideeën en kies de beste.

4. **Prototype**
   Maak een aantal goedkope, eenvoudige prototypen en creëer zo snel mogelijk een werkende versie van de oplossing.

5. **Test**
   Test het product en laat het vervolgens door de gebruikers testen. Verwerk de opmerkingen in een verbeterde versie.

3. VINKLIJST

Stappenplan of vinklijst

Participatie vraagt om maatwerk. Er is geen standaard stappenplan te geven. Dat dient afgestemd te worden op het specifieke onderwerp, de doelgroep, de doelstelling, de uitvoerder(s) en vele andere factoren.

In dit laatste hoofdstuk dus geen stappenplan, maar wel een checklist of – in opgewekt Nederlands – een vinklijst. Daarop staan, per fase, de punten die je in geen geval mag vergeten.

FASE 0	AFWEGING VOORAF	LEES IN:
	✓ Maak zorgvuldig de keuze voor wel of geen participatie	C, hfst.1

FASE 1	VOORBEREIDING	LEES IN:
	✓ Verdiep je in de doelgroep(en)	A, hfst.2
	✓ Bepaal welke participatievorm(en) je inzet	A, hfst.3, 4
	✓ Stem je werkvormen af op doelgroep en participatievorm(en)	A, hfst.5, 6
	✓ Zorg dat het kader helder is	A, hfst.7
	✓ Stem het intern af	A, hfst.4, 9
	✓ Regel goede ondersteuning	A, hfst.9
	✓ Maak een stappenplan/werkplan	

FASE 2	HET PARTICIPATIETRAJECT	LEES IN:
	✓ Zorg voor heldere, toegankelijke informatie	A, hfst.5
	✓ Wees duidelijk over het kader en wat wel en niet mogelijk is	A, hfst.7
	✓ Heb een open houding: wees nieuwsgierig naar de visie, ideeën en wensen van anderen	deel B
	✓ Maak duidelijke afspraken, leg deze vast (en kom jouw deel na)	deel B

FASE 3	VERVOLG	LEES IN:
	✓ Zorg voor goede terugkoppeling over wat er met de input gebeurd is	A, hfst.8
	✓ Zorg voor een goede overdracht als het project na jou door een ander wordt overgepakt (bijvoorbeeld omdat het de uitvoeringsfase ingaat)	A, hfst.8
	✓ Blijf mensen informeren over de voortgang en blijf bereikbaar	A, hfst.8
	✓ Vergeet niet om bereikte resultaten te vieren, samen met alle betrokkenen	deel B

PUBLICATIES & LINKS

Ambtenaren, verlaat de overheidsgebouwen.
Artikel door Hans Bekkers, Binnenlands Bestuur, 27 januari 2019.

Afwegingskader burgerparticipatie bij beleid + Toelichting.
ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, Den Haag.

Burgerschap in de doe-democratie. Nicis Institute, Den Haag, 2010.

Citisens methode, Betrokkenheid organiseer je zo.
Brochure Citisens, versie 4, juni 2018.

Citizen Engagement in de buitenruimte, Ontwerpen in co-creatie.
Gemeente Utrecht, 2019.

De participatie-elite en de participatieparadox. Artikel van T. van der Meer, op de website www.stukroodvlees.nl, september 2018.

De Utrechtse Participatiestandaard, gemeente Utrecht, april 2010.

In 10 stappen beter in burgerparticipatie. N. van der Heijden en M. Verhijde, mei 2020.

Monitor Burgerparticipatie 2018, Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie. ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, Den Haag, mei 2018.

Op maat gesneden burgerparticipatie.
Artikel door Yolanda de Koster, Binnenlands Bestuur, 30 januari 2019.

OVL2030, Een visie op de toekomst van openbare ruimte en verlichting naar 2030. IGOV Innovatieplatform/IGOV, april 2013.

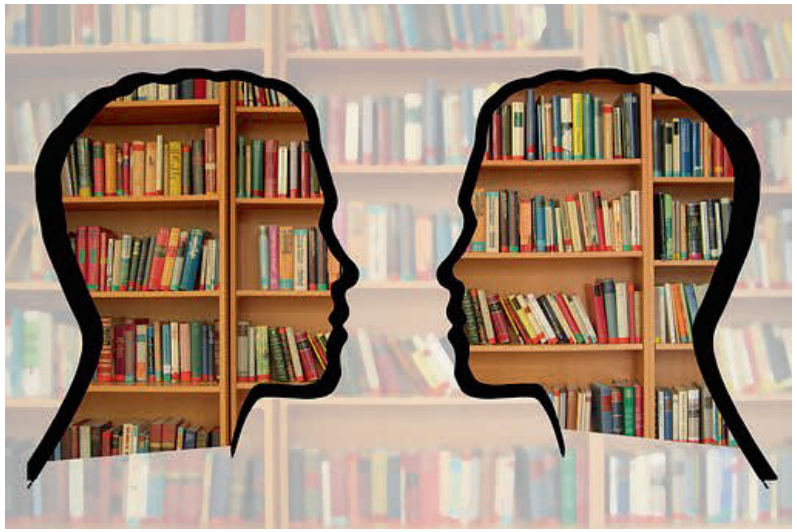

Regel die burgerinitiatieven. M. Verhijde en M. Bosman, in opdracht van het ministerie BZK, december 2013.

Spoorboekje burgerparticipatie. M. Meynen, gemeente Lingewaard, 2010.

Toolkit participatie bij fysieke projecten, gemeente Rotterdam, 2010.

Vertrouwen in burgers. Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid (WRR), Amsterdam University Press, 2012.

‘We gooien het de inspraak in’ Een onderzoek naar de uitgangspunten voor behoorlijke burgerparticipatie. De Nationale ombudsman, september 2009.

LINKS

www.participatiewijzer.nl
https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl

COLOFON

Deze publicatie is mogelijk gemaakt door de gemeenten:
Amsterdam, Bloemendaal, Dalfsen, Den Helder, Dronten, Goeree-Overflakkee, Halderberge, Hellendoorn, Het Hogeland, Katwijk, Utrecht, Zoetermeer, Zwolle

Auteurs & initiatiefnemers

Beatrijs Oerlemans & Daaf de Kok	Licht en Donker Advies

Vormgeving

Beatrijs Oerlemans	Licht en Donker Advies

Leden begeleidingsgroep

Alois Michielsen	gemeente Dronten
Jac Borghouts	gemeente Halderberge
Henk Nijkamp	gemeente Dalfsen
Edwin van Balen	gemeente Goeree-Overflakkee
Arthur Klink	gemeente Utrecht
Guus Janus	gemeente Bloemendaal
Hans Akkerman	gemeente Amsterdam
Homme Joustra en Wouter Pot	gemeente Het Hogeland
Erik Neuteboom	gemeente Zwolle
Jeroen Groen	gemeente Den Helder
Saskia Haasnoot	gemeente Katwijk
Eric Pronk	gemeente Zoetermeer
Albert-Jan Grolleman	gemeente Hellendoorn

Met dank aan
Yvonne te Woerd (Vrienden van Dalfsen), Hans Venneman (Samenstichting Hoeven), Wim Wijnberger (Ondernemend Dalfsen), Freek Hofste (gemeente Utrecht) en Liesbeth Timmermans (gemeente Amsterdam).

Illustraties Natalie Kuypers
Onderstaande illustraties – die ook elders in het boekje staan – zijn gemaakt door Natalie Kuypers (www.nataliekuypers.nl)

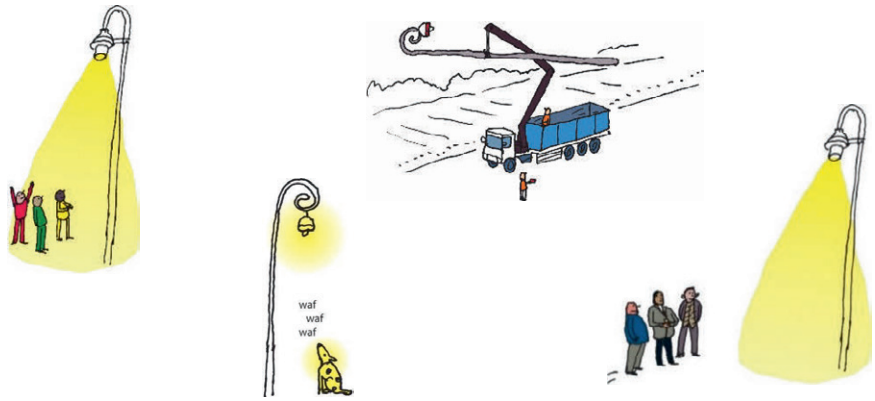

Disclaimer
Licht en Donker Advies en degenen die aan deze publicatie hebben meegewerkt, hebben de hierin opgenomen gegevens zorgvuldig verzameld. Ondanks dit is het mogelijk dat de informatie die hier wordt gepubliceerd onvolledig of onjuist is of fouten kan bevatten. Hoewel Licht en Donker Advies haar best doet om alle informatie, diensten en producten zo goed en foutloos mogelijk aan te bieden, kan het niet verantwoordelijk gesteld worden voor eventuele fouten of andere negatieve consequenties, voortkomend uit het gebruik van deze publicatie en de gegevens. Gebruikers aanvaarden het risico daarvan. Licht en Donker Advies ziet daarom, mede ten behoeve van degenen die aan deze publicatie hebben meegewerkt, af van welke aansprakelijkheid dan ook.

© Licht en Donker Advies – september 2020

OVLNL.NL
OPENBARE VERLICHTING NEDERLAND

Licht en Donker Advies